

DIVINA PRAELVCENTE VERITATE
DE 28
IVRE DECEPTORVM

Vom
Recht der Vintergangenen

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO

D O M I N O
GVILIELMO HENRICO

DVCE SAXONIAE, IVLIACI, CLIVIAE, MONTIVM,
ANGARIAE, VVESTPHALIAE,
ET RELIQUA

PERMISSV ILLVSTRIS ICC. ORDINIS
MODERANTE

VLRICO MARBACHIO

I. V. D.

I N A L M A S A L A N A
D. APRIL. MDCCXIV.

P V B L I C E D I S P V T A B I T

IOAN. GEORG. MORELL,
AVGVST. VIND.

I E N A
LITTERIS MVLLERIANIS

IVAN E. BEECHER FOR AM

Beitrag zur Kenntniss der Pflanzenwelt

MEMOIRE

LIBRARY

I. I.

De Iure Deceptorum.

§. I.

Fidissimum societatis humanae praesidium, & cunctae felicitatis fons, sincera mortalium in mortales fides atque benevolentia non sine ratione praedicari potest. Hoc gentium decus, haec locupletissima in terris possessio exiit. Nec solum principale fastigium, sed & quaevis Reip. forma ea virtute commendari debet. Olim quidem a Romanis, teste Cicerone, pro Deo colebatur fides. huc spectat Caecilii Metelli Balearici nummus, cuius alterum latus exhibet fidei pulcherrimum caput oleagino ferto coronatum, quia fides pacis est conservatrix, adscriptum est nomen FIDEI. In auerso stat *Copia* Dea tenens dextra papaver & spicas, sinistra lancem variis fructibus plenam: quibus notante *Pighio in A. C. 622.* indicatur, rerum ubertatem & copiam bona fide partam quietem & securitatem praestare. Sane Numma Pompilius, alter ille Romanorum Rex, amotis cohortibus armatis, sola pietate & fide initia regni sui com-

mendans non tantum res suas fartas conseruauit ; sed & ciuium moribus formatis , finitimos populos in eam ver-
 recundiam adduxit , vt ciuitatem totam in cultum ver-
 sam Deorum violari ducerent nefas. *Liui. L. I. C. 21.* Hinc
 venerabile fidei Numen dextram suam certissimum hu-
 manae salutis pignus ostentare veteribus dictum fuit.
 Romani certe in Faliscos toties rebellantes , iam vero
 victos , nihil inclementius statuendum esse iudicarunt ,
 eo quod Falisci non potestati , sed fidei Romanorum se
 commisissent. *Liui. L. XIX. C. 68. add. Cic. de off. L. 1.*
 Et quod *Aristoteles Polit. 7.* ait: ὅτι μὲν ἑνὶ ἐκάστῳ τῆς εὖ-
 δαιμονίας ἐπιβάλλει τυσῆτον ὅσον περ ἀρετῆς καὶ φρονησέως
 καὶ τὸ πρᾶττειν κατὰ ταύτας ἔσω συνωμολογημένον ἡμῖν μάρ-
 τυρι τῷ Θεῷ χρωμένοις. vere de sincera fide pronunciare
 possumus : quod vnusquisque quatenus virtutis huius est
 particeps , atque ex praescripto eiusdem agit , eatenus sal-
 tim particeps felicitatis dici possit. *Nil enim simplici*
corde, inquit Gregorius in moralibus : felicius, quia ex quo
innocentiam erga alios exhibet, nihil est, quod pati ab aliis
formidet. Habet enim quasi artem quandam simplicita-
tem suam, nec suspectus est pati quod se fecisse non memi-
nit. At contra mens praua semper in laboribus est, quia
aut molitur mala, quae inferat aut meruit, ne sibi haec ab
aliis inferantur. Ideo rectissime Liuius L. VI. C. 41. pro-
nunciat: famae ac fidei damna maiora esse, quam quae aesti-
mari possint. Abrogata enim fide, omnis humana societas
tollitur. Add. Reinhold. Condit. speculum fidei politicae.

§. II.

Enimuero quia publicum priuatumque singulorum
 hominum bonum, neglecta hac virtute consistere nequit,
 nullus,

nullus, meo quidem iudicio, de eiusdem necessitate facile dubitauerit. Neque etiam, quod quibusdam videtur, ex fide cum aliis agere, res est meri arbitrii nostri, quin potius, quae secus fiunt, ceu diuinae voluntati & rectae rationis dictamini contraria, imo homine indigna saniorum consensu condemnantur. Placet nobis Tullianum illud: *Nihil fallaciter, nihil insidiosè, nihil simulate agendum homini ad candorem, ad veritatem nato. Cum duobus modis, id est, aut vi aut fraude fiat iniuria: fraus, quasi vulpeculae, vis leonis videtur: utrumque alienissimum ab homine: sed fraus odio digna maiore. Totius autem iniustitiae nulla capitalior est, quam eorum, qui tum, cum maxime fallunt, id agunt, ut viri boni esse videantur.* de offic. I. Ἀπλότης, puritas, sinceritas & integritas, qua animus alienus est a versutia, fraude, simulatione, dolo malo & studio nocendi aliis, christianis praecipue toties commendata virtus est, quam Paulus opponit, σοφία σαρκική 2. Cor. I. 12. ubi gloriatur, se conuersatum in hoc mundo ἐν ἀπλότητι καὶ εὐλικρινείᾳ Θεῷ in simplicitate & sinceritate Dei; quem locum Theophilactus explicat: ἐν ἀπλότητι τῆς τέλει, ἐν ἀπονήρῳ γνώμῃ εὐλικρινείᾳ τῆς τέλει καταρότητι διανοίας καὶ ἀδόλοτῃτι ἔδῃν ἔχῃσιν συνεσκιασμένον καὶ ὑπερλόν. In simplicitate, hoc est, sententia minime praua; & sinceritate, hoc est, puritate mentis & candore fallaciae experte, quae nihil habet occultum vel subdolum. Nec inepte diuinum praeceptum Deut. XXII. 11. ne induas vestem, quae ex lana & lino simul contexta est, huc trahit Gregorius, dum per lanam, inquit, simplicitas, per linum subtilitas designatur. Vestis, quae ex lana linoque contextitur, linum interius celat lanamque exterius demonstrat.

Vestem ergo ex lino lanaque contextam induit, qui in locutione vel actione, qua utitur intus subtilitatem malitiae cooperit, & simplicitatem innocentiae foris ostendit. Hisce gemmina passim in S. S. occurrunt, veluti Zachar. VII. 10. & VIII. 17. Deus ipse testatur, se odio habere eos, qui perperniciem proximi cogitant in cordibus suis. add. Proverb. VI. 18.

§. III.

Sed ne per simplicitatem & integritatem, quam modo laudauimus, stupidum candorem, obtusorum & saxeorum quorundam ingeniorum rusticitatem, & fatuos ignauorum hominum mores, qui peruersam mentem potius, quam Deum, quam rectam sequuntur rationem, quis intelligat; sciendum, prudentiam a nobis utique supponi admixtam: qua mediante, impedimentis remotis, quid ad optimum finem obtinendum faciat, perspicimus, & secundum illud actiones nostras dirigimus. Rectissime quippe pronunciat Hieronymus in Comm. Osee: *Prudentia absque simplicitate malitia est, & simplicitas absque ratione stultitia nominatur.* Hinc & ipse Saluator Matth. X. 16. vult, vt discipuli sint: *Φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις καὶ ἀνέγκαιοι ὡς αἱ πρῆσις.* Serpentinam prudentiam columbae simplicitas temperet, & simplicitatem columbae prudentia serpentis instruat, fiatque & simplex sapientia & sapiens simplicitas. Hilar. Lib. de Synod. pag. 309. Huc monitum Apostoli Rom. XVI. 19. spectat: *Θέλω δὲ ὑμᾶς σοφῆς μὲν εἶναι εἰς τὸ ἀγαθὸν ἀκεραίης δὲ εἰς τὸ κακόν.* Tale encomium inuenimus Iob. I. 1. ubi Iobus dicitur fuisse simplex & rectus. *Simplex erat,* prout explicat Beda L. 1. de Temp. Salom. *per innocentiam mansuetudinis, rectus per cautelam discretionis.*

Sim.

Simplex, quia nullum laedere, imo prodesse desiderabat, rectus, quia se a nullo corrumpi permittebat.

§. IV.

Porro ut quis iure audiat vir probus, prudens & apertus, non tantum id requiritur, ne fraude aduersus alios utatur, de quo recte inquit Cicero *pro Sxto. Rosc. Amerino*: maiores eum, qui socium fefellisset, in virorum bonorum numero non putarunt haberi oportere. Sed ut alios quoque pro virili iuuare eorundemque commoda curare studeat. Equidem iustitiae primum munus est, ne cui quis noceat, nisi laceffit iniuria; sed eidem conjuncta est beneficentia, qua quidem nihil est naturae hominis accommodatius. Sola abstinentia a maleficiis publicam felicitatem non promouet, verum necesse est, ut symbolum quisque suum conferat per verum certum & perpetuum rerum viriumque suarum usum hunc in finem *Cumberl. de LL. Nat. pag. 40.* Itaque pedibus imus in sententiam *Tullii de off. l.* ubi ita differit: *quibus autem talis nulla est causa, (vel valetudinis imbecillitas vel aliqua grauior) si despiciere se dicant, ea quae plerique admirantur; imperia & magistratus, iis, non modo non laudi, verum etiam vitio dandum puto.* Nam, qui diffidentia sua ea aggredi non audent, quibus sustinendis sunt pares, non sibi modo ac familiae atque amicis minus sunt utiles, sed vniuersae reipublicae ac posteris etiam nocent, veluti praeclare dictum a *Gerb. Iob. Vossio* in aureo de *cognitione sui libello, p. m. 1. seqq.*

§. V.

Ex iis, quae hactenus dicta sunt, sua, quod aiunt, sponte fluit, teneri unumquemque alteri non tantum ut
ingenue

ingenue agat, deceptionibusque abstineat; sed etiam ut beneficia exhibeat quandocunque adest occasio, & quicquid sine detrimento possit commodari, id tribuatur cuique vel ignoto. Sed quotus quisque mortalium diuini huius moniti memor est? *Euersos esse mores, regnare nequitiam, in deterius res humanas & in omne nefas labi,* quilibet bonus cum *Seneca de benef. L. I. c. X.* hodiernum queritur. Neque solum in hac mundi faece ebrietati honor habetur, & plurimum meri cepisse virtus est, sed etiam nihil pensi habere, paupertatem alienam contemnere, non parcere iniuriis, perturbare imbecilliores, vi ac metu premere, gentium quoddam ius existit. Eousque mortalium dementia progressa est, ut plane nocendi fallendique artes scriptis exponere & ipso opere docere multi non erubescant. *Et vita nostra velut forum quoddam est, in quo venditur, emitur, ubi alter alterum fallit; ubi singuli in rem suam attentissimi; ubi nemo non vigilat crumenae suae: semel decepti bis terue decipiunt, par pari redditur, imo cum foenore plerumque ad suos redeunt auctores iniuriae.* *Drexel in orbis Phaeton. C. 21. §. 3.* Falsa simulando, libidinem occultare praecipuum prudentiae caput habetur, ut apprime hodiernum cum *Seneca in Hypopolito Act. 3. v. 915.* exclamare queamus:

*O vita fallax abditos sensus geris,
 Animisque pulchram turbidis faciem induis.
 Pudor impudentem celat, audacem quies,
 Pietas nefandum, vera fallaces probant,
 Simulantque molles dura.*

Nam

Nam certum est, humanae versutiae dolos quotidie crescere & pauci inueniuntur homines probi, vt cui fidas probe videndum sit, neque secundum vetus apophtegma, nisi ille, cum quo modium salis absumseris pro amico habendus: *Es darff keiner keinen vor seinen vertrauten Freund halten / er habe denn zuvor einen Scheffel Salz mit ihm gegessen / de quo erudite agentem vide Iacob. Thomafium praefat. sub auspicia disputat. praef. LXXVI.* Fidem dictis nostris conciliant crebrae istae querimoniae, quae tum publice, tum priuatim exaudiuntur de infelici circumuentorum forte, & fraudulentis machinationibus, quibus non tantum homines plebei, sed altiori quoque loco positi decipiuntur, *wie so wol Hohe / als Niedrige durch Betrug in Schaden gesetzt werden.* Itaque haud intempestium mihi quidem visum fuit DE IVRE DECEPTORVM speciminis academici loco quaedam proponere. Vastissimus, fateor, campus est, quem ingredior, inde tamen quosdam saltem flosculos pro ingenii modulo, iuuante Numine diuino, delibasse instituto nostro suffecerit.

§. VI.

Principio, ne bonae methodi Leges neglexisse videamur, quid per IVRA DECEPTORVM significemus, excutiendum venit. De IVRIS autem vocabulo prolixius agere operae non est pretium, dum hoc ab aliis enodatum in omnium fere libris occurrat. Adeat, cui volupe est plures vocis huius acceptiones scire, *Grot. de I. B. & P. L. I. C. I. §. 3. seqq.* & praeter alios *Maurit. de princip. Iur. publ. C. I. num. 2. it. Dn. Mylium Antec. Lips.*

*celeberr. in Colleg. Inst. Theor. Pract. Exercit. III. de Iure
 tb. 1. add. l. penult. & ult. ff. de I. & I.* Hoc loco ius
 denotat potentiam moralem seu facultatem iure compe-
 tentem ad rem fraude nobis ablatam vel denegatam ab
 altero exigendam. *Schilter. ad Institut. T. de obligat. §. 1.*
 Fundat se in obligatione ex facto illicito contracta: nam-
 que dolus inter delicta refertur *de l. 49. ff. O. & A. l. 1. §. 14.*
ff. de tut. & rat. distrab. & crimen vocatur *in l. 16. ff. de*
dolo malo. DECEPTVM late accepto vocabulo, Latini
 appellare solent illum, cuius expectationem contrarius
 euentus fefellit. *Sic Maro in fin. lib. V.*

*Aeneam quid enim credam fallacibus Austris,
 Et toties coeli fraude deceptus sereni.*

& P. Papinius Statius Thebaid. L. II. v. 693.

- - & nulla deceptus ab alite -

Ast strictiori quadam vocabuli acceptione in praesentia
 utimur, dum deceptus nobis dicatur ille, qui callida al-
 terius persuasionem, reticentiam, similiue machinatione frau-
 dulenta in errorem inductus, nescius se laedi, fallitur, aut
 sola rei vitiositate damnum patitur. *vid. Struv. S. I. C.*
Exercit. VIII. thes. XXIII. seqq. Hoc sensu Cicero de C.
 Aquillio differens *in Orat. pro A. Caecinna, quapropter,*
inquit, hoc dicam, nunquam eius auctoritatem nimium va-
lere, cuius prudentiam populus Romanus in cauendo, non in
decipiendo perspexerit. ut eandem vim habeat ac graeco-
 rum *δόλω*, quod non tantum seductionem sed etiam adulte-
 rationem, atque corruptionem annotat, veluti videre est ex
2. Cor. IV. 2. ubi Apostolus hortatur, *ne Corinthi ambulent*

in astutia, μηδὲ δολῶντες τὸν λόγον τῷ Θεῷ. ad quem locum *Oecumenius pag. 519.* Οὐ δολῶμεν πὺν λόγον τῷ Θεῷ καὶ τὸ κήρυγμα ἢ χρηματιζόμενοι ἐξ αὐτῶ, ἢ πῖς καιροῖς καὶ τοῖς πρῶ-
 γώποις συμεμβαλλόμενοι, καὶ νῦν μὲν τῷτο, νῦν δὲ ἐκεῖνο
 διδάσκοντες, ὅπερ οἱ ψευδαπόστολοι ἐπίειχεν. Non adultera-
 mus verbum Dei & praedicationem vel quaestum inde
 facientes, vel temporibus & personis nos accommodantes,
 atque modo hoc, modo illud docentes, quod falsi facie-
 bant Apostoli. Plura inuenies apud Suicerum *Thef. Ec-
 cles.* voce δολόω. Nam deceptum non tantum illum di-
 cimus, cui alter malitiosa voluntate nocuit, vid. *l. 53. ff. de Furt. § l. 1. C. ad L. Corn. de Sicar.* sed etiam qui
 rei adulteratione laesus deprehenditur. vid. *l. 36. ff. de V. O.* Aliquando improprie decepti dicuntur, quibus
 aliud pro alio vel offerimus, vel persuademus, ipsorum-
 met aliorumque bono, veluti cum pueris poculo melle
 oblito propinamus salubre quoddam medicamentum,
 aut ut hominem saluum faciamus, veritatem dissimula-
 mus; laudantur ex hoc capite obstetrices, quae mares
 hebraeos seruauerunt. Ita intelligendum illud *Ieremiae*
XX. 7. Seduxisti me Domine, & seductus sum: fortior me
fuiisti & inualuisti: factus sum in derisum tota die, omnes
subsonabant me. Quomodo semetipsum, falsa pro veris
 amplectendo, vera bona apparentibus postponendo quis
 decipiat, hoc loco indagare alienum fuerit.

§. VII.

Proximum est, vt fontes, vnde hoc deceptorum ius
 deriuandum, sedulo inuestigemus. Hoc autem nomine
 diuinas humanasque Leges nunc quidem eo confidentius

allegare possumus, quia utraeque, quemadmodum supra demonstraui, id a quouis homine exigunt, vt sincere cum aliis conuerfetur, neque status, dignitatis, aut cuiuscunque ἐξοχῆς vllam exceptionem habeat. Inprimis in focietatibus maioribus minoribusque, aequalibus atque inaequalibus fides bona ita necessaria est, vt, qui eandem negligunt, violatae focietatis rei fiant, quia supremum rerum humanarum vinculum foluunt; quapropter vtique ad damni dati reparationem & plenam fatisfactionem tenentur, imo poenis condignis, vt alia focietatis membra deterreantur a simili flagitio, affici poffunt. vid. Puffend. *de Iur. Nat. & Gent. Lib. III. Cap. VI. §. 8.* Grot. *Lib. III. de Iur. Bell. & Pac. Cap. XIX. §. 3. num. 1.* vid. *l. 4. C. de fruct. & litium expensis.* namque graue est fidem fallere, *l. 1. ff. de constit. pecun.* quia fides iustitiae fundamentum est, fides quam dictorum conuentorumque constantiam & veritatem dicit Cic. *de offic. I.* Ambrosius liquet, ait, igitur etiam in bello fidem & iustitiam seruari oportere. Et rectissime Grotius *Lib. III. Cap. XIX. §. 2. seqq.* aduersus Ciceronem disputat, piratis & maleficis eandem quoque deberi. Hac naturali aequitate motus Praetor Edicto suo aduersus varios & dolosos, qui aliis offuerunt calliditate quadam, subuenit; ne vel illis malitia sua sit lucrosa, vel istis simplicitas damnosa. Teste Vlpiano in *l. 1. pr. ff. de dolo malo.* Cum quo conspirat Pontifex in *C. 8. X. de rer. permut.* Vnde liquet suo iure, quae ad datam fidem soluendam faciunt, hominem ab homine postulare, quia tale est, quod ex Iure perfecto debetur: vnde in libertate naturali de gentibus fas est vi belloque alterum ad praestandum adigere; aut si in eadem ciuitate viuamus

contra

contra eundem actio datur. Puffendorff. *de Iur. Natur. & Gent. Lib. I. Cap. VII. §. 7.* add. Schilter. *Manud. ad philosoph. moral. Cap. VI. §. 7. & Cap. VII. §. 7. seqq.*

§. VIII.

Equidem olim apud Romanos varia deceptis remedia concedebantur, & pro diuersitate circumstantiarum modo actio doli, modo actio in factum, vel etiam exceptio doli, quae multa singularia admixta habebant, competebat, de quibus fuse agentes vid. Bargal. *de dolo*, & Gerhard. Noodt. *de forma emend. dol. mal.* add. Mullerus *ad Stru. Synt. Iur. Ciuil. Exercitat. VIII.* sed cum naturale Ius ambages Iuris ciuilis plane ignoret, veluti quae de differentia inter dolum dantem causam contractui, & incidentem, deque differentia contractuum B. F. & stricti Iuris disputari solent; & haec talia ad praxin fori Germanici parum faciant, cum moribus nostris neque necesse sit nomen actionis, vtrum ex contractu actio sit instituta, an doli actio, exprimere, neque in casu, quo dolus dat causam contractui actio doli denegetur, prout ex Oldend. *C. VI. A. XI. pr.* refert Schilter. *Exerc. ad ff. XI. §. 20. seqq.* neque differentia habeatur inter Contractus B. F. & stricti iuris, neque biennii praescriptio, eo quo apud Romanos modo, obtineat, quemadmodum post Schilterum *loc. cit.* euincit Illustris Thomafius *in diff. de usu action. poenal. C. 3.* Noodt. *d. l.* istis hic non immoramur. Saltem cum Schiltero *cit. loc.* notamus, tutissimum esse, si decepti hodie actionem in factum instituant, quae perpetua est, non nisi XXX annis praescribitur *l. 28. f. ff. de dolo malo*, & a difficili doli probatione actorem liberat.

liberat. *argum. Recess. Imper. de anno 1594. §. 68. confer. Lauterbach. Colleg. Tb. pr. Tit. de dolo malo §. XV. usque ad finem,*

§. IX.

Dispiciendum nunc est, qualia sint, circa quae hoc Ius deceptorum versetur. Hic autem cum *L. B. de Lyncker in annal. ad Struuii Synt. I. Ciu. Tit. de dolo malo th. XXIV.* monendum est, alium dolum atque circumventionem dici saltem effectiue s. euentualiter talem, vbi nimirum adest circumscriptio aut inaequalitas sine proposito eadem infraudem alterius vtendi *l. 2. C. de rescind. Vend. l. 16. §. 4. de min.* alium dolum esse formaliter talem, vbi malignum propositum & circumuentio coniunctim adesse conspiciuntur *vid. l. 8. ff. de dolo malo.* In utroque casu ius hoc locum sortiri statuimus. Et quidem prius ex mente *Grotii de I. B. & P. L. II. C. XII. §. 12. n. 1.* vbi egregie rem explicans, *restat*, inquit, *aequalitas in eo de quo agitur, in hoc consistens, vt etiamsi nec celatum quicquam sit, quod dictum oportuit, nec plus exactum, quam deberi putabatur, in re tamen deprehendatur inaequalitas, quanquam sine culpa partium, puta quod vitium latebat, aut de pretio errabatur, ea quoque sit resarcienda, & demendum ei, qui plus habet, reddendumque minus habenti. Quia in contractu id utrinque propositum aut fuit, aut esse debuit, vt uterque tantundem haberent.* adde *Puffend. de I. N. & G. L. V. C. III. §. 9. & Barbeirac ad b. l.* Solent alias distinguere inter laesionem modicam, magnam, maiorem & enormissimam, & priores tres species tolerabiles vocant de Iure ciuili. *vid. Müller. ad Struv. S. I. C. Exerc. VIII. §. 23. Lit. S.* sed & hoc simplicitati iuris

ris naturalis refragatur, quae aequalitatem suadet; quamuis enim exigua laesio, quae citra dolum contrahentium interuenit rescissioni aut querelae sat idoneam causam non praebet; attamen ubi grauior fuerit, licet dimidium iusti pretii non attingat recte postulatur contractum vel rescindi, vel quod iusto pretio deest, suppleri. *Puffend. d. l. confer. Illustris Thomas. diff. de aequitate cerebrina. l. 2. C. de rescind. Vend. & eius usu practico. add. diff. inaug. de Deo commissis ductu Illustris Wilduogelii a Praeside ante annum & quod excurrit hic proposita. §. 31. p. 78.* Et quod obiter obseruo, quando circumuentio in contractibus licita appellatur, id saltem eo spectat, quod nimirum citra cuiusquam iniuriam nobis prae altero utilitatem aliquam parare queamus. *vid. l. 151. ff. de R. I. nam ut sibi quisque malit quod ad usum vitae pertineat quam alteri acquirere concessum est non repugnante natura; illud natura non patitur, ut aliorum spoliis nostras facultates, copias, opes augeamus, Tullii effatum est de Offic. III. ubi paulo ante dixerat: detrabere aliquid alicui & cum aliorum iniuria suum augere commodum magis esse contra naturam, quam sit mors, quam paupertas, quam dolor.* Haec ad dolum formaliter talem spectant, qui utique alterius paciscentis consensum excludit, dum talia dicuntur, vel fiunt, quo eiusdem intellectus vel voluntas tollitur, dolum enim in paciscente errorem producit, de quo *Pomponius in l. 57. ff. de O. & A. respondit: in omnibus negotiis contrahendis siue bona fide sint, siue non sint, si error aliquis interuenerit, ut aliud sentiat, qui emit, aut qui conducit aliud, qui cum his contrahit, nihil valere quod actum sit.* Conferatur omnino *Illustris Obrechtii diff. de conuen-*

*conuentione in contractibus licita. Puffend. de I. N. & G. L. III. C. VI. §. 8. Vt rem in summa complectamur, vbi-
cunque contra fidem datam peccatur, vel ex ipsa re lae-
sio oritur, ibi ius deceptorum obtinere censendum est.*

§. X.

Exinde facile definiri poterit, aduersus quos hoc Iure vtamur? nam quemadmodum actio ad agentem pertinens eidem imputari solet, inque eundem effectus, qui actioni illi sunt assignati redundant; adeo vt si vetita fuerit patrata actio qui pro istius auctore fuerit agnitus, habeat, quod malum lege definitum metuat. *Puffend. d. l. L. I. C. IX. §. 3. similiter & ille, a quo laesio atque dolus proficiscitur, decepto damnum sarcire tenebitur. Hinc recte Puffend. L. III. C. VI. §. 8. ubi dolus a tertio fuerit adhibitus, non colludente eo, qui cum paciscimur, nec aliquod in re ipsa deprehendatur vitium, negotium erit firmum: ab eo tamen, qui dolum adhibuit poterimus repetere id quod intererat nos non esse deceptos. Non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri l. 74. de R. I. & peccata suos teneant auctores, nec vltius progrediatur metus, quam reperiatur delictum, responderunt. Honor. & Theod. Impp. in l. 22. C. de poen. Itaque ex aduerso si ipse alter paciscens dolo suo malo causam dedit, vt ipsi quid promitterem, vel etiam in ipso negotio fraudem committat, de eo etiam ipse tenebit. Hinc concludo: quicumque vel praua machinatione, vel occulto rei suae vitio alii detrimentum affert, ille iure deceptorum ad satisfactionem conueniri potest, siue ipse rem egerit, vel eius impulsu alius; nam & hic valet no-*
tissi-

tissimum illud : quod quis per alium facit , hoc ipse fecisse putatur.

§. XI.

Quae haecenus de iure deceptorum dicta sunt, eo collimant, ut suum cuique tribuatur, & exinde tranquillitas societatis humanae, quae per occultas insidias haud parum interturbatur, hoc praesidio magis munita existat. Hoc respectu *Tullius in Off. fundamentum iustitiae fidem* appellat; quam & *Iustitiae sororem* dixit *Horatius* : vid. *Grot. L. I. C. XI, §. 1. n. 4.* & vinculum societatis humanae fides audit. Apprime huc quadrat illud *Cumberl. de LL. nat, p. 41. Ad aggregati cuiuslibet conseruationem cuius partes sunt in motu (adeoque totius humani generis) necesse est, ut illud corrumpentia, praesertim quae in intimis illius partibus contingunt, tollantur, atque certa fiat motus communicatio inter eius partes, nec non ut eius conseruandi causae, eiusque partes essentiales omnes foueantur.* Et alibi: *Felicitas singulorum sigillatim non potest separari a felicitate omnium.* Agnouit hoc Numa, ad stabiliendam firmandamque rempubl. egregie statuens, ut contenti ciues propriis aliena non concupiscerent. Quod, ut eo promptius obtineret, singularem Termini Dei cultum commentus est, teste *Halicarnass. L. II. vid. Illustris Struvius Patronus atque Praeceptor noster aetatem deuenerandus in Synt. Ant. Rom. C. I. p. 148. seq.* Experientia quippe comprobatum est, nullam esse expeditiorem rationem labefactandae concordiae publicae, quam si ea, quae aliis adempta sunt aliis condonentur. *Cic. de Off. II.* Sane publicam a priuata utilitate infeliciter separauerunt olim Romani leges agrarias ferentes, dum

C

enim

enim Legislatores vtilitatem publicam nihil aliud, quam externa specie molitionibus suis praetexerent, re autem ipsa vnice priuatis cupiditatibus inseruirent, maximas turbas excitarunt, quare & istas, quae videbantur tam iustae, tamque vtilis Leges, *inuitamenta temeritatis, tribunitium venenum, faces nouantibus res ad plebem in optimates accendendam subinde vocat* *Liuius. II. 42. II. 52. 54. XXXII. 38.* Confer. *Obrecht. diff. Acad. VI. de legibus agrar. Populi Romani C. 6.* Certissimum namque est, damna privatis illata vniuersae ciuitati noxia esse. Fatetur id ipsum *Fridericus III. in reformatione Francof. An. 1442. prooem. verb.* und viel des Reichs Unterthanen und Getreuen / geistlich und weltlich Persohnen / groß Noth / Verderbnuß und Schaden täglich leiden / alsdann leider groß Klag durch die Land gehet / dadurch gemeiner Nutz größlich geirret / geschwächt und underdrückt wird. Itaque ius quo circumuentis subuenitur dum singulis inseruit, communem societatis beatitudinem vltimo respicere, quae dicta sunt, commonstrant.

§. XII.

Facit ergo facultas illa, quae circumscriptis data est, vt res ipsorum laesae restituantur, damnumque illatum compensetur. (Res autem generaliter hic accipiuntur, vt omnino facta simul atque iura complectantur. *vid. pr. Inst. de obl. quae ex del. § Tit. de reb. Corp. § incorp.*) Itaque qui dolo rem nobis furripuit, eandem cum suo incremento naturali & cum sequente damno & cessante lucro probabili restituere tenetur. *Thomas. Jurispr. Div. L. II. C. VI. §. 52.* Et qui virginem imminuit, tenetur ei rependere quanti minoris iam ipsi defloratae valet spes nuptia-

nuptiarum, quod fit si aut ducat, aut dotet. Thomas c. l. §. 51. Saluo tamen reipublicae puniendi Iure, in quantum nempe & ipsa fraudibus his laeditur arg. l. 3. pr. ff. de transact. l. 1. C. eod. & l. 1. C. Inter alios acta vel iudicata aliis non nocere. Huius iuris vim agnouit etiam Q. Scaeuola P. filius apud Cicer. de Off. III. qui cum postulasset, ut sibi fundus, cuius emptor erat, semel indiceretur, id venditor ita fecisset, dixit se pluris aestimare, addiditque centum millia. Simile quid Damascius Rhetor & philosophiae Stoicae sectae addictus in Commentario, quem de Praeceptoris & antecessoris sui vita scripsit, de Hermia quodam narrat, eum, cum, quod emere vellet, iusto forte minoris esset iudicatum, adiecisse, quod iusto pretio deerat; quod existimaret, aliter agere speciem esse iniustitiae: sed talis quae plurimos lateret. Debemus haec illustris Obrechtii dissert. Acad. XXIII. de Circumuent. in Contract. licita. §. 15. in fin. vid. Carpzov. P. II. Constit. XXXIV. d. IX,

§. XIII.

Sed quemadmodum quilibet resilire potest ab eo iure, quod pro se introductum est, fauorique suo renunciare *l. pen. C. de pact. l. 46. ff. eod. nec renunciati amplius dandus regressus l. 14. §. 6. ff. de aedil. edict. ita nullum dubium est, quin si deceptus suum ius remiserit, vel in totum, vel ex parte, eodem in posterum uti prohibeatur. Quamuis enim pactum, ne dolus praestetur, nullum sit l. 23. de R. I. neque exceptio doli generali renunciatione censeatur exclusae L. B. de Lyncker Resp. CXCVII. n. 3. & 13. quia hoc modo daretur materia delinquendi, quod iura non admittunt. Haec tamen sal-*

tim spectant ad dolum futurum. Aliud dicendum de dolo praeterito argum. *leg. 27. §. 3. ff. de pact.* porro si unus ex pluribus reis rem restituerit, vel damnum praestiterit, ius hoc expirat *l. 17. pr. ff. de dolo malo.* Obtento enim actionis fine, actio cessat, & iudicium soluitur, ubi intentio actionis impleta est. *§. fin. inst. de perpet. & temp. act.* Aliquando dolus cum dolo compensatur *l. 26. ff. de dolo malo.* neque audiri debet replicatio actoris dolosi aduersus reum dolosum excipientem *l. 154. ff. de R. J.* Nam iniquum est communem malitiam, petitori quidem praemio esse, ei vero cum quo ageretur poenae esse: cum longe aequum sit, ex eo quod perfide gestum est, actorem nihil consequi, quod relatum est ab Vlpiano in *l. 4. §. 13. ff. de doli mali & met. except. vid. & l. 3. §. 3. ff. de eo per quem factum.* Tandem & damnum, quod quis sua culpa sentit, non sentire videtur; similiter si quis prudentiae regulis neglectis cum hominibus flocci conuerfetur, stultorum dicta prae sapientum monitis sequatur, & exitiali quadam credulitate detrimentum sibi accersat, atque abs talibus circumscribatur, quorum inopia actionem inanem reddit *l. 6. ff. de dolo malo.* de sua imprudentia queratur, quod iure deceptorum plane destitutus sit, sibi imputet, qui credulus fuerit. *l. 1. §. 2. ff. de eo per quem fact. erit.* L.B. de Lyncker dict. *l. Resp. LXII. n. 3.* Apposite huc illud Vlpiani in *l. 3. §. 9. ff. de in rem verso.* *(Sed si sic accepit (servus) quasi in rem domini verteret, & decepit creditorem, non videtur versum: nec tenetur Dominus: ne credulitas creditoris domino obesset, vel calliditas serui noceret. Quid tamen si is fuit servus qui solitus erat accipiens vertere? adhuc non*

puto

puto nocere domino, si alia mente seruus accepit: aut si, cum hac mente accepisset, postea alio vertit. Curiosus igitur debet esse creditor, quo vertatur. Nempe dati nobis sunt oculi mentis siue intellectus, non quidem pro sale ne corpus putrescat, sed vt diligenter & circumspecte iisdem actiones nostras dirigamus. Quilibet sibi dictum putet illud nostrorum: Wer die Augen nicht will auffthun / der thue den Beutel auff. de quo vid. Ernst Meißner Sprichwörter. n. XI. p. 16. Elegans in rem nostram epistola est Marsilii Ficini Ep. III. Chart. LXXI. vbi ita philosophatur. Doles vt audio ab amico te fuisse deceptum. Non potes mihi crede ab amico deceptus esse sed ab amicis: vnicus est alter ego qui non fallit. Multi autem videntur quasi ego qui saepissime fallunt. Quamobrem si quando falleris ne amicum accuses sed amicos: imo neque amicos quidem sed tuam temeritatem qui vel prius amauisti quam diligentissime iudicares. Vel amauisti nimium vel humane sorti nimium es confisus. Dilige omnes elige & ama vnicum. Soli confide DEO. His adde casus, vbi decepti res suas Deo committunt, de quibus egit Dn. Praefes in diff. de Deo commissis.

§. XIV.

Dictum est supra status dignitatesque hominum non impedimento esse, quo minus quis de fide fracta teneatur, quin & hodiernum iure vniuersim exclamare licet:

Audite, o gentes, neu rumpite foedera pacis,

Nec regnis postferte fidem -- --

De his autem specialius quaedam videnda sunt; Et quidem siue gens gentem, Princeps subditum, Praeceptor

discipulum, Pater filium, maritus vxorem, herus seruum, ciuis ciuem fallant, vel ab his decipiantur, ius, de quo agimus, singulis illis opitulatur. Toties enim eo refugere licet, quoties contra fidem peccatur, hoc autem tot modis fit, quot eam dari possibile est. Scharrock. *L. de off. sec. Ius Nat. C. IV. n. 4.* Quod gentes attinet, cum vi necessitudinis atque cognationis quam natura inter homines constituit, qua *nefas est hominem homini insidiari l. 3. ff. de I. & I.* officia humanitatis inuicem sibi debeant. confer. Obrecht. *diff. Acad. VII. Tit. Sponsor pacis §. 11.* etiamsi nulla foedera intercesserint Puffend. *de I. N. & G. L. II. C. II. n. 11.* si fraudibus se laceffant eo nomine tenentur. Vt quando transitus innoxius dolo malo postulatur, postea vero oppida diripiuntur vexanturque. vid. Grot. *de I. B. & P. L. II. C. II. §. 13. n. 2. & XII. C. XVII. num. 11. seqq.* vel etiam legati violantur. Hinc pessime audiunt Tarentini, & omnem barbariem superasse arguuntur, quod legationem romanam foede per obscoenam turpemque dictu contumeliam violauerint: dum *Dionys. Halicar. teste*, Posthumium legatum romanorum irriderent, si eius sermo exactissimum graeci sermonis characterem non referret, & vt barbarum theatro eiicerent: exhinc bellum Tarentinum & cum Pyrrho Rege Florus refert *Lib. I. Cap. XVIII.* fusius *Liu. Lib. XII. C. VII. seqq.* Hinc Scipio Africanus apud *Liu. Lib. XXX. Cap. XXV.* *Etsi non induciarum modo fides a Carthaginensibus, sed etiam ius gentium in Legatis suis violatum esset; eorum tamen Legatos superuenientes incolumes dimisit, nihil nec institutis Populi Romani nec suis moribus indignum in iis facturum sese professus.* Perfidiā enim perfidia oppugnare

gnare minime Romanum habebatur. Prudenter Totilas apud *Procopium Gothicorum Lib. III. omnibus, vt generatim loquar barbaris mos legatos venerari.* Quod si vero inter populos, qui haftenus neque beneficiis, neque iniuriis, pace aut bello fuere cogniti, foedera ineantur, arctiorem conjunctionem producunt. *Atque hinc populus, qui naturalem tantum pacem violat, impingit in iustitiam vniuersalem transgrediendo naturae legem, qua vetabatur laedere alterum; qui pacem foedere firmatam, transgrediendo praeterea legem, qua iubebatur seruare fidem, ille particularis Iustitiae reus fit, quia Ius a natura competens alteri; hic, quia ius ab humano promisso descendens insuper infringit: adeoque & de iniustitia & peculiariter de perfidia admissa auctori quidem & Vindici legis naturalis Deo ad luendam poenam, laeso vero populo ad praestandam satisfactionem adstringitur.* Obrecht. d. l. §. 3. pag. 139.

§. XV.

Princeps & quicumque supremam rerum politicarum administrandi facultatem in republica exercent, ius suum non aliunde & ex certo principio petunt, nec ab altiori fonte, aut constanter aut suo commodo deriuare queunt, quam a subditorum consensu, licet per successionem ius regni semel quaesitum aut in aliquem collatum in posteris eius continuatur. Pufend. *L. VII. C. VII. §. 2. & II.* Vniuersalis autem iuris est, eum qui sub conditione quicquam recepit, ad praestandam conditionem teneri recepto annexam vid. Scharrock *de off. sec. I. N. Cap. IV. n. 7.* Haec in collatione summae potestatis talis esse solet, vt Princeps Deum colat, Ecclesias defendat, iustitiam conseruet, iura subditorum confirmet & vbique com-

commoda totius societatis ciuilibus fideliter curet. Igitur aduersus talia quid agens Princeps a perfidiae nota non poterit absolui. Exprobrat hinc inter ipsos gentiles Ammianus Marcellinus *in vestibulo Lib. 15.* quod Constantius studio blanditiarum exquisito sublatu, immunitatemque se deinde fore ab omni mortalitatis incommodo fidenter existimans, confestim a iustitia declinauerit, ita intemperanter, ut aeternitatem eam aliquoties assereret, & ipse dictando scribendoque propria manu orbis totius se dominum appellaret. vid. Martini Schoockii *diff. singul. de Maestate thes. 21.* Et infami malae bestiae nomine illos christianae fidei persecutores infensissimos appellat Lactantius, cuius hanc rationem reddit *in Libro V. diuin. Instit. Nam quis Caucasus, quae India, quae Hyrcania tam immanes, tam sanguinarias vnquam bestias aluit? quoniam ferarum omnium rabies usque ad ventris satietatem furit, fameque sedata, protinus acquiescit. Illa est vera bestia cuius vna iussione funditur ater vbique cruor, crudelis vbique luctus, vbique paor & plurima mortis imago. Nemo huius tantae belluae immanitatem potest pro merito describere, quae vno loco recubans, tamen per totum orbem dentibus ferreis saeuir, & non tantum artus hominum dissipat, sed & ossa ipsa comminuit, & in cineres furit, ne quis esset sepulturae locus.* vid. Luc. Caecil. Firm. Lactantius *de mort. persecut. C. I. edit. Paul. Bauldri. pag. 43. & passim.* Praeclare in rem nostram differit Ioan. Sinnichius *in Saule exrege. L. I. C. XI. §. 44.* Sane populus Principis beneuolentiae captandae studet, quem si ab ea impertienda deflexerit, tyrannum esse tradit M. A. Petilius *Exarchiae Lib. I. Cap. XXV.* vbi & hoc ad Principem monitum: *obser-*

obseruato interim vocare te (subditos) patrem suum, non sui. Declarant enim ita obstrictum te esse gerere te in eos ut patrem, non ut dominum. Hoc enim exosum adeo, ut nimium in eos saeuientem te vel opprimendo, vel extorquendo, vel negligendo, quoquoque modo vexando, eorum imperio Leges ipsae tuae deturbent. Sed hoc loco verissimum deprehendimus illud Tullii de fin. L. II. quam multa iniuste fieri posse, quae nemo possit reprehendere. Namque principes iniqui esse possunt impune, si nimirum hoc seculum spectes. Deus autem supremarum potestatum facta vlciscitur. Exemplis hoc probo Balthasaris, qui ipso die, quo vasa templi Domini iam temulentus concubinarum labiis foedare praesumpsit, Medorum gladiis, Dario victoriam obtinente, succubuit. Galbae Romani Imperatoris quatuor tantum mensibus imperantis & Romae in foro gladio percussus. Taceo Neronem, Othonem, quos a semetipsis interfectos Romanae reipublicae testantur historiae. Plura pete ex Petri Damiani Epist. L. I. Ep. 17. passim. & Iohann. Bisselii ruinis illustribus ab orbe condito. Quandoque vero subditi a principe suo decepti iugum plane excutiunt, veluti expositum est in diff. de Deo commiss. §. XXVII. adde Petilium d. l. L. VIII. C. V.

§. XVI.

Subditi ex communi obligatione rectoribus ciuitatis reuerentiam fidelitatem & obsequium debent. Cui coniunctum est, ut in praesenti statu acquiescant, secundum illud Aristotelis *Polit. II. Δεῖ δὲ τοιούτους εἶναι τὰς ἀρχομένους πρὸς τὸ πειθαρχεῖν καὶ μὴ νεωτέρειζεν*: tales autem oportet esse parentes ad optemperandum, & ad nihil noui

D

molien-

moliendum. vid. Puffend. *de off. H. & C. L. II. C. XVIII.* maxime Reuerendus Buddeus *Theol. Moral. P. II. C. III. S. VII. §. 36. seqq.* Hinc fractae fidei rei sunt inprimis scioli isti & intempestiui Principum reprehensores, qui plane, ac si hoc a Deo ipsis esset datum, ad normam quandam a se effictam, quaecunque in republica fiunt, exigunt, atque temerario ausu diiudicare praesumunt, obliti, quod Petrus monet τὸν βασιλέα τιμᾶτε 1. *Petr. II. 17.* conf. 1. *Tim. VI. 2.* Discant isti inter arcana conseruandae reipublicae vltimum non esse, non permittere populo licentiam ac potestatem, vt semper liceat inquirere ipsi in causas & rationes eorum, quae imperantur. Quod prudenter indicat Otho *apud Tacit. hist. L. I. C. XXIII. 6. si,* dicens: *vbi imperatur, quaerere singulis liceat, imperium corrumpitur.* Siquidem saepe rationes eorum tales sunt, in quas si populus inquirendo penetraret, obsequium detrectaret & quidem rationum, non eorum quae imperantur, causa. In hunc censum etiam referre haud ambigo illam humani generis pestem, principalis fastigii perniciem, adulatores atque parasitas, qui omnia simulando atque dissimulando superioribus sermone gestibusque sese accommodant, eorundem animos foede corrumpunt, suo commodo aliorum damno studentes; ita enim eosdem depingit Seneca *de benef. Lib. 6. Cap. 30. omnia sane,* inquit, *excluserit opulenta felicitas: monstrabo tibi, cuius rei inopia laborant magna fastigia, quid omnia possidentibus desit; scilicet ille, qui verum dicat, & hominem inter mentientes stupentem, ipsaque consuetudine pro rectis blanda audiendi, ad ignorantiam veri perductum, vindicet a consensu consentuque falsorum.* Non vides quemadmodum illos in
prae-

praeceps agat extincta libertas & fides in obsequium seruile submissa, dum nemo ex animi sui sententia suadet, dissuadetque, sed adulandi certamen est, & vnum amicorum omnium officium, vna contentio, quis blandissime fallat? Ignorauere vires suas, & dum se tam magnos quam audiunt, credunt, attraxere superuacua & in discrimen rerum omnium peruentura bella: utilem & necessariam rupere concordiam: secuti iram, quam nemo reuocabat, multorum sanguinem hauserunt, fusuri nouissime suum, dum vendicant inexplorata pro certis, flectique non minus existimant turpe, quam vinci, & perpetua credunt, quae in summum perducta maxime nutant. Ingentia super se casura regna fregerunt, nec intellexerunt, in illa scaena & vanis & cito diffluentibus bonis refulgente ex eo tempore ipsos nihil non aduersi expectare debuisse, ex quo veri audire potuerunt. Eiusdem plane commatis sunt, clandestini versutique rumigeruli, compertis leuiter addere quaedam male sucti. Ammian. Marcell. Lib. 14. Refert Plinius in Panegyri. Traiani Domitianum Caesarem initio imperii edixisse, vt delatores eandem poenam subirent cum grassatoribus & latronibus. Qui tamen lucris ac rapinis intentus ita aures delatoribus patefecit, vt nihil vnquam tutum esset, delatorque delatorem timeret, & causidici causarum actionibus posthabitis ad delationes se conferrent. Alexander ab Alex. Gen. dier. Lib. 4. Cap. 22. id ipsum rediit sub Commodio Caesare: vt proinde post eius interitum audita fuerit haec populi Romani ad eius Successorem acclamatio: Exaudi Caesar, delatores ad Leonem: & rursus: Nunc securi sumus, delatoribus metum: vt simus securi, delatoribus metum: vt salui simus delatores de senatu, delato-

ribus fustem: te saluo, delatores ad Leonem: te imperante, delatoribus fustem. Lamprid. *in vit. Commodi.* Iulius Capitolinus *in vita Macrini* testatur: Opilium Macrinum delatores, si non probarent, capite affecisse, si probarent, dato pecuniae praemio infames dimisisse. *Nam turba haec, secundum Martialem Lib. 1. Epigr. 4. grauis paci, placidaeque inimica quieti.* Turpissime subinde pessimum hoc hominum genus, Viris principibus imponit priuilegia atque principalia rescripta, & id genus sexcenta alia rei suae seruientia, in contemptum vero & oppressionem aliorum vergentia, sub & obreptitie impetrare solet, sed si fraus postea detegatur, quae falsis allegationibus obtenta sunt, rursus auferuntur C. 16. § 20. X. *de rescriptis.* decreta ex iniustis causis & falsis allegationibus retractantur l. 7. §. 17. ff. *de transact.* & infamiae nota ceu condigna poena auctores subinde comitari solet. Sane, qui denegando obsequium imperatis praestare, fidem principi datam frangunt, rebellionis rei arguuntur *in Recess. Imper. 1542. §.* Wird sich aber iemand *in fin. ibi:* und zu dem/ wo der Ungehorsam oder Ubertreter dieser Ordnung so lang in seiner Rebellion verharren würde &c. Bt subditos, dolo malo debita officia recusantes, multa pecuniaria vel carcere domini coercere, quandoque etiam pane & aqua cibare solent, donec eorundem corda emolliantur & contumacia ac inobedientia compescatur. Carpz. *Iurpr. For. Part. II. Cap. Ll. d. XVI.*

§. XVII.

Omniū circumventionum periculosissima, societati humanae perniciosissima fraus illa, quae circa instituendos alios formandosque illorum mores committitur,
iure

iure meritoque haberi potest: quippe quae non tantum priuatam cuiusuis felicitatem, veram animi tranquillitatem tollit, sed publico etiam bono vulnus infligit plane immedicabile. Hinc Augustinus *de C. D. L. 18. C. 52.* Iulianum vel ex hoc praecise capite persecutoribus Ecclesiae annumerandum ratus est, quod tametsi ab effusione sanguinis abstinendum sibi duxerit, Christianorum tamen scholas claudendas edixerit Socrat. *Lib. 3. Cap. 12.* Niceph. *Lib. 10. Cap. 25.* & Theodoret. *Lib. 3. Cap. 4.* Et reuera grauissimum istud fuisse genus supplicii, iam olim censuerant ipsi etiam gentiles, siquidem Metylenenses, vt refert Aelianus *V. H. L. VII. C. 15.* cum maris imperium tenerent, focis, qui desciuerant, hanc poenam imposuerunt, vt liberos suos non docerent literas, nec artes liberales; omnium suppliciorum hoc grauissimum iudicantes, in inscitia & ignorantia artium liberalium transigere vitam. Sane Caesar & Pompeius sine Aristonis atque Cratippi doctrina se non recte imperare posse ingenue fatentur. *ibid. Cap. 21.* Exinde quilibet bonus mecum concludit: grauissimo crimine semet obstringere, quicumque vel in Ecclesiis vel Academiis atque Scholis Doctorum munere funguntur, neque auditorum discipulorumque suae fidei creditorum animos excolere debita circumspectione sedulo operam nauant, sed oculis suis implendis vnice studentes, humanum genus quam turpissime decipiunt. Agmen hic omnino ducunt de quibus Casaubonus *epist. 170. ad Frontinum Ducaeum pag. 196. 197.* refert, talia suis persuadere, quae sanioribus gentilibus fuerunt, quam exosissima veluti: *Solos homines Dei amantes, quibus aequiuocatio placeat*, & quod Guicciardinus VIII.

affert, proprium esse Pontificum, non curare promissa: esseque statutum, ut Ecclesia nullo obstante contractu, promissione adepto beneficio possit retractare obligationes, & contra eas diserte etiam venire, quas peregerint Praelati solenniter. Hujus loci etiam sunt variae istae artes quaestui clericali inservientes, quales reperire licet passim. vid. Hospin. de orig. Monachatus L. IV. C. XXVI. ubi memorabilia haec leguntur verba: *In Dei nomine perpetrandum est unicuique hominum, quam velociter tempora caduca praetereunt & futura appropriant. Ideo penset unusquisque apud semet ipsum, si habeat unde aliquid de facultatibus suis tribuere valeat ad venerabilia loca pro remedio animae suae, ut in sempiterna requie cum beato Petro & Andrea paradysum mereatur possidere. Quia illi datis rebus suis mercati sunt regnum caelorum. Regnum Dei tantum valet, quantum babes. Quid vilius cum emitur, vel quid charius cum possidetur? In hac itaque promissione ego N. N. valde compunctus trado &c. Stumpsius in Chron. L. 5. C. 2. Similem fere locum invenire licet in diss. Illustr. Thomasiae de Iure Statuum Imp. danda civit. §. 19. Lubet hic lepidissimi Poetae Galli carmen varia huc spectantia complectens (quod Lectori haud ingratum fuerit) integrum adscribere. Ita ille :*

*Quel est donc ce Cabos, & quelle extravagance
Agite maintenant l'esprit de nostre France.*

*Quel demon infernal a mis de changemens,
Et tant de nouveautez dans tous nos reglemens,
On fait, & l'on defait, on rétably, on casse,
Rien ne demeure entier, quelque chose qu'on fasse :*

On

On retranche les Saints, on les refête après,
 On plaide au Châtelet, quand on fête au Palais.
 On trouve à reformer, mesme sur la Reforme,
 L'ancien droit à present, est un droit tout difforme,
 On ne le connoist plus, tant on le voit changé.
 Si de mesme on vouloit reformer le Clergé,
 Si l'on vouloit oster la moitié de leurs Dixmes,
 La reforme pourroit bien reformer de crimes.
 Ces trop grands revenus perdent beaucoup de gens,
 Et les riches Pasteurs sont toujourns indigens:
 Pourquoy ceux qui devroient imiter les Apôtres,
 Ont-ils seuls plus de biens qu'il n'en faut pour dix autres?
 On deuroit bien regler un tel dereglement,
 Et montrer aux Pasteurs à vivre sobrement.
 On ne voit que de gens de Mitres & de Crosses
 Faire aujourd'buy rouler des superbes carrosses,
 Sans ce ressouvenir qu'autre fois l'Eternel
 Ne monta qu'une Anesse en un jour solemnel.
 On parle des impôts dont la France est remplie,
 Tout le monde en murmure, & tout le monde en crie,
 Qu'est-ce en comparaison de tant d'injustes droits.
 Qu'aujourd'buy les Pasteurs levent en tant d'entroits
 Tout le monde en naissant doit à la Sacristie,
 Il faut payer l'entrée, & payer la sortie.
 Enfin, tous les Pasteurs par un fatal accord
 Trouvent de quoy gagner en la vie, en la mort.
 Bonne condition qui donne de quoy vivre,
 En lisant seulement quatre feuillets d'un Livre,
 Recitant tous les jours trois ou quatre Oraisons,
 Trouvent de quoy fournir aux frais de leurs maisons.

Que

*Que le Breviaire est bon dans le Siecle où nous sommes:
Un Pasteur est toujours le plus heureux des hommes.
Veut-on se marier, faut acheter un ban,
On en achette deux, le Pasteur vous les vend,
Vous ne les auriez pas, s'il manquoit une obole:
Comment nommer cela, si ce n'est monopole?
Qu'un sacré Partisan a mis injustement
Aux yeux de tout Paris sur ce grand Sacrement.
Voulez-vous, vous dit-on, la grosse Sonnerie?
C'est ainsi que vous dit une de ces harpies,
Monopole jamais monta t'il à tel point,
Et Messieurs les Pasteurs, n'en rougissez-vous point?
Ab! que tous ces impôts vous couvrent des reproches,
En nous faisant payer pour le son d'une gloche!
On sonne donc enfin, & pour vos cinq escus,
On vous donne du son, mais du son tant & plus.
Un infame crieur, de qui l'ame inhumaine,
Ne voit aucun vivant qu'avec beaucoup de peine,
Ce funeste corbeau qui ne vit que de morts,
Marchande insolemment pour enterrer les corps.
Choisissez-vous, dit-il, l'endroit de vôtre fosse,
Plus elle est près du Choeur, & plus la somme est grosse.
Il faut tant près les fonds, tant près le Maître-Autel.
Entre tous les impôts, en voyons-nous un tel?
Et qui peut plus choquer les droits de la nature,
Que de vendre à des morts le droit de sepulture?
Je passe volontiers sur le tour de bâton,
Dont un Pasteur avare attrape le teston.
Je suis fort Catholique & je n'ay point d'envie
De censurer icy les Censeurs de ma vie.*

Je crois que ce qu' ils font a de bonnes raisons,
 Et que tous leurs patrons font bien leurs guerisons,
 Qu' on guerit de tous maux en leur offrant un cierge,
 Qu' on en guerit plutôt s' il est de cire vierge:
 Que qui ne guerit pas, n' a pas assez de foy,
 Et ie croy tout cela parce que ie le doy;
 Pour moy, ie ne veux pas penetrer le mystere,
 Mon Pasteur me l' a dit, c' est à moy de me taire.
 Je crois tout ce qu' il dit, s' il fait mal à son dam:
 Mais ie souffre à regret que l' on achete un ban,
 Et que les Ornemens qui seruent à l' eglise
 Soient de differents pris, comme la marchandise,
 Si vous voulez les beaux à vôtre enterrement,
 Je faut tant, vous dit-on, pour un tel parement.
 Et pour l' argenterie, un crieur vous demande
 Si vous voulez auoir la petite ou la grande,
 Le prix est different, il vous coûtera tant,
 Et si, l' on ne fait rien, si l' argent n' est comptant.
 Iamais aucun credit ne se fait à l' Eglise;
 N' auez-vous point d' argent, la croix de bois est mise.
 Taisons nous toutefois, car il est dangereux
 De parler des Pasteurs, & de mal parler d' eux.
 Telles gens ne sont pas des sujets de Satire:
 Muse, va prendre ailleurs quelque sujet pour rire.

Enimuero, quis dubitat, eos, qui fallaciis hisce decepti
 sunt, satisfactionem restitutionemque iure tam diuino,
 quam humano exigere; & si vel maxime hoc vltimum
 deficiat, aliquando ipsum Deum earum, quae per sum-
 mum scelus religionis obtentu fiunt, circumscriptionum

vindicem olim fore acerrimum, certissimum: & quocunque tandem pallientur fucato colore, tamen fraudes istas luci exponet easdem confundens diuina Nemesis. In mentem hic reuocare iuuat illud Claudiani in IV. Conf. Honorii

- - Nam lux altissima fati
Occultum nihil esse sinit, latebrasque per omnes
Intrat, & abstrusos explorat fama recessus.

Et Lucretius Lib. V.

Nec facile est placidam ac pacatam degere vitam;
Qui violat factis communia foedera pacis:
Etsi fallit enim Diuum genus humanumque
Perpetuo tamen id fore clam, diffidere debet.

Quicumque autem tranquilla frui cupit conscientia oues Domini pascat fideliter, & partes ingenui Doctoris Evangelici implere studeat, quas sub effigie Christophori Christum per mare ferentis expressas hic legere, forte Lectori beneuolo non taediosum erit:

Tu quis es? Ingenue Christum profitentis imago,
Cui nomen puer hic, quem fero, dulce dedit.
Quis puer hic? Christus. Quae moles tanta Gigantis,
Exigui pueri quum leue portet onus?
Omnibus in speciem paruus puer iste videtur
Quo tamen est toto maius in orbe nihil.
Hinc opus est animis, ut sint & corpore fortes,
Qui Christum populi ferre per ora volunt.
Cur tamen ingrediens tumidi per marmora Ponti
Arborea infestas mole repellis aquas?

Per

*Per mare, quod calco, peruersum intellige mundum,
 Ille animis praebet saeua pericla piis.
 Arbore nil aliud, nisi sanctum intellige verbum,
 Rebus in aduersis quod pia corda regit.
 Hoc etenim instructi ruimus per saxa, per ignes,
 Qui Christi meritum grande docemus opus.
 Dic tamen hoc etiam, quid pendens mantica tergo,
 Quid sibi cum liquido pisce, placenta velint?
 Certa piis nunquam desunt alimenta ministris,
 Quique Deo fidunt, seruat alitque Deus.
 Porro quis insignis cana procul ille senecta,
 Praeuus accensa qui face monstrat iter?
 Fax promissa refert ventura Oracula Christi,
 Significat, vates qui cecinere, senex.
 Huc ades, o hospes, tuque o puer optime Christe
 Mecum habita, tecum viuere sola salus.*

vid. Hofmanni *Lexic. vniu. hist.* Tom. I. voc. *Christophorus*.
 Bonum itaque opus desiderat, qui Episcopatum desiderat,
 1. *Tim. III. 1.* nec vlli repugnat praecepto diuino, petere
 functionem ecclesiasticam, sed potius charitatis Christia-
 nae, salutem proximi serio expetentis, opus hoc est. Sed
 non dolo vel vi, aliisque malis artibus se ingerere licet.
 Theod. Reincking. *de Regim. Sec. & Eccl. L. III. Class. 1.*
C. 6. n. 24. Ioh. Gerhard. *in loco de minist. Eccl. Sect. 6. §. 116.*
 Inprimis vero detestanda est nundinatio, si pecunia pa-
 storatus ematur. *l. 31. C. de Episc. & Cler. Nou. 6. C. 1. §. 5.*
l. vn. §. 1. ff. de L. Iul. ambitus, hoc enim Simoniae cri-
 men est, per quod totus actus infirmatur. *C. 5. X. de rer.*
permut. C. 38. 39. X. de Simonia. quique per Simoniam

sacerdotium est adeptus, deponi debet ab officio. *C.6.X. de Simon.* Ex quo manifestum illegitimam vel potius nullam esse vocationem, quae muneribus aliisque corruptelis impetratur, quod & innuit *Ordin. Eccles. Sax. sub Rubr. Von Beruff und Annehmung der Kirchen-Diener §. Zum Dritten fol. 87. vers.* Daß aus Gunst und Freundschaft / von wegen Verwandniß oder um Geschenk und Gaben willen untüchtige Personen durch allerley Weg und Practicken mit ewigen unwiederbringlichen Schaden und Nachtheil vieler Seelen den Kirchen aufgedrungen werden: Et postea: Wir wollen auch hiermit unsern Verordneten in unsern Consistoriis ernstlich auferlegt und befohlen haben / solches unordentlich / ärgerlich / ihnen den Pfarrern selbst / und den Kirchen schädliches Lauffen nach den Pfarren bey den Kirchen-Dienern gänglich abzuschaffen / und die / so nicht ordentlich beruffen / sondern sich obgedachter massen einzudringen gedencen / zu keinem Kirchen-Amte zu lassen. *Carpzou. Iurisprud. Consist. Lib. I. Tit. III. def. XL.* Vides hinc quomodo auditores suos circumueniant, qui fraudibus, emendicatis suffragiis vel quibuscunque aliis artibus malis semet ipsos ingesserunt, nihilominus postea illud: Ich als ein ordentlich beruffener Diener des Worts. vel: vermög meines Amtes &c. toties crepant, vnde crebrae horum querelae profecto haud iniustae in consistoriis exaudiuntur, de quo fusius ab aliis alio loco agitur. Adiiicere hic possem illos, qui impia & peruersa vitae suae ratione, credendorum agendorumque facto diuortio auditoribus scandala praebent non exigua, sed propero ad alia.

§. XVIII.

Equidem doctrina illa, quae statuit nullam vim co-actiuam in rebus fidei locum inuenire, nec auctoritati humanae in rebus religionis quicquam tribuendum, nisi cum prophetis apostolicisque scripturis conueniat, sese mihi exasse probat. Facio namque hic cum Dn. Praeside *in diff. de Deo commissis §. XI.* Neque vero cum eadem pugnat, prout nonnulli somniant, ius maiestatis Ecclesiasticum, quod nostratibus per saluberrimam religionis pacificationem de anno 1555. concessum, siue potestas circa Ecclesiastica regia atque politica. Dan. Paraeus *in tract. de potest. Leg. contra Pap. fol. 74.* Quin potius id ipsum partim Dei ipsius mandato annexaque promissione, & comminatione: partim exemplis piorum principum, quae nobis in Scriptura proponuntur & commendantur: partim rationibus, quibus Magistratus circa religionem tum indirectim, tum directim habere imperium ostenditur: partim exemplis Christianorum Principum, quae scriptoribus ecclesiasticis continentur: partim auctoritate veterum recentiorumque patrum, qui potestatem hanc tribuunt magistratui summo: partim iudicio & confessione scriptorum externorum, qui & ipsi, velut rationis quodam ductu, imperium circa impiam religionem suam, tribuunt principi suo: ac principum ipsorum, qui in impia religione sua ius illud usurparunt, pro more suo erudite euincit Gerh. Ioh. Vossius *in dissert. Epist. de Iure Magistratus in rebus Ecclesiasticis p. m. 10. seq.* cui add. Carpz. *in Iurisprud. Consist. L. I. Tit. I. def. 1. seqq.* Vi huius iuris principes non tantum Synodos ecclesiasticas conuocant,

ad quarum curam pertinet prouidere, ne errores perniciosi & schismata in Ecclesiam inducantur, aut adducta foueantur ac dissensionibus & inanibus contentionibus purus Dei cultus impediatur. *Recess. Imper. Augustan. de Ann. 1525. §.* Und nachdem. ibi: So soll eine iede Obrigkeit/ sie seye geistlichen oder weltlichen Standes/ ein fleissiges Aufmercken und ernstliches Einsehen haben/ daß in ihren Fürstenthümern/ Landen und Gebiethen das Heilige Evangelium und Gottes Wort nach rechtem wahrem Verstand/ ohne Vergerniß/ zu Erhaltung Gottes Lob/ Frieden und Einigkeit geprediget werde. Carpzou. *dict. loc. def. 5.* Sed etiam iurisdictio in causas laicorum spirituales, *vid. l. 25. C. de Episc. & Cler.* & poenarum tam Canoniarum, quam secularium dictamen. *C. presbyteri X. de poenis.* Hoc refugium est Doctorum Ecclesiae, si quando ab immorigeris auditoribus decipiuntur: quod potissimum fieri suevit a maleuolis istis obtrektoribus, qui neglecta fide principi & doctoribus suis debita, omnia horum dicta atque facta pessime interpretantur & traducunt: fraudulento hoc consilio, vt imminuta eorum auctoritate veritas euilescat, & quiduis pro sua libidine atque pruritu in coetu Ecclesiae impune sub optima specie, fucum faciente, agere ipsis liceat. Quae sane fraus est Iudae, Saluatorem prodentis, malitiam superans, & vniuersae rei Christianae maximum damnum inferens, proinde eo maiori cura praecauenda, & poenis condignis arcenda. Nihil enim Christiano coetu magis indignum, quam contemptus & vilipendium superiorum, quod certissimum fastus, tumentis arrogantiae, atque fraudis signum esse solet, ad euertendam Christianam disciplinam,

&

& introducendum, quem vocant, Libertinismum siue potius Atheismum tendens. Pii auditoris officium, atque fides exigit, vt de Doctore publice constituto optime sentiat secundum illud Chrysostomi *Hamil. VI. in II. ad Timoth. IV. oportet eum, qui vtile quid addiscere vult, ante omnia bene velle praeceptori. Nisi enim hoc praestetur, nihil commode, nihil vtiliter fieri poterit.* Absit etiam nimia curiositas, nam qui plus operis impendunt, vt dicta magistri scrutentur, quam vt iisdem obtemperent, sane a dolo proxime absunt. Interim tamen non improbatur illud Cyrilli Alexandr. *in Cap. III. Iesaiæ pag. 62. omni laude digni sunt illi discipuli, qui non respiciunt simpliciter ad opiniones Doctorem, sed ad rerum naturam, & qui admirantur quidem Doctores, siquidem sint integri & eruditi, & optima doceant: reprehendunt vero eos, quorum actiones ad hanc metam non tendunt.* add. Schilter. *de prud. Iuris Christ. Cap. XII. §. VIII. & de fatis Eccles. diuinit. reuel. §. LXVII.* Cauendum ergo, ne δοκίμασις a Spiritu Sancto mandatam *I. Iob. IV. 1.* statim pro fraude habeamus.

§. XIX.

Tyranni, non principis esse Academias tollere artiumque scholas prohibere, supra inuimus. Equidem barbarus ille & apud agrestes natus Licinius apud Aurelium victorem ausus est literas, quas non didicerat, *virus & pestem publicam nominare, praecipue forensam industriam.* Hunc imitatus quondam celeberrimae cuiusdam ciuitatis Consul, rudis homo, qui cum subinde de sublen-
da studiosae iuuentutis inopia & stipendiis constituendis
deli-

deliberatio institueretur, bouinum hoc eructasse fertur: Man soll dergleichen Sachen / als Academien / Stipendien / ic. nur gar abschaffen / es würde sonst die ganze Republic dadurch noch in Leiden und Noth gesetzt werden. Huic rectius opponi potuisset, quod in Curia Gothana olim legere fuit:

Wo der Bürgermeister schencket Wein/
Die Fleischer mit im Rathe seyn/
Und der Becker wiegt das Brod/
Da leidet die Gemeine grosse Noth.

Et quod speciatim gradus Academicos spectat, eos ceu sanctioribus Saluatoris praeceptis aduersos, reiicere conatus est male feriatus ille nugator anabaptistico furore correptus D. Andreas Bodenstein Carolstadius. vid. *Dissertat. Petri Mulleri de Gradu Doctoris C. I. §. ult. pag. 7.* Ast insulsa haec talia statim concidunt, si consideremus celeberrimis olim hodieque ciuitatibus famam felicitatemque, literarum gloria, doctorumque virorum pretio, & abundantia accreuisse: vnde Hippolytus a Collibus *in increment. Urb. Cap. XI. inter ea, quae ad urbium magnitudinem faciunt, primum locum dat Academiis & Scholis, quas vulgo vniuersales vocant.* confer: Andr. Bosii *characteres beatae reip. e prooemio vitae Agricolae a Corn. Tacito scriptae. §. XXI. seqq.* Hic tamen inprimis illud praesupponi necessum est, vt tam docentes, quam qui discendi gratia adsunt, quae sui sunt officii, rite & fideliter praestare cordi habeant. Quem enim fugit, multuarios abusus publicae rei summe noxios, hoc loco occur-

occurrere, & innumeras fraudes, scholarum finem plane evertentes, creberrimas hodiernum committi. His enarrandis vix volumen sufficeret. Aliquas saltim summo, quod aiunt, digito tetigisse, instituto nostro suffecerit. Primi hac in classe existunt, qui, dum ex officii ratione pietatis atque sapientiae praeceptis studere deberent, magis sibi placent, quando velut Zoilus ille *κῡον πηλορηκός* apud Aelian. *V. H. L. XI. C. X.* lites serere, & contumeliosis reprehensionibus optimorum saepe numero Virorum famam suggillare occasionem inueniunt, & quibus malefacere non possunt, de iisdem male loqui gaudent. Atque in his, quod mireris, etiam inueniuntur aliquando adolescentuli, qui adhuc, quod dicitur, inter apia versentur, ac vix e luto posuerint pedem; qui, si quando contingat, ut quantulum eruditionis hauserint, propterea tanquam ab alno despiciunt illos, quibus non eadem obtingit felicitas: *Equidem te compello, quisquis in choro erudito locum tibi vindicas, serioque rogatum velim, iisne te studiis dederis, quae sapientiam docent: an istis, quae ad hanc tantummodo viam parant? Multos enim in literis humanioribus aliquanto longius progressuros, videas prae se aspernari seuerioribus studiis imbutos: credo, quia vident his sermonem fere esse impolitiores nec scire illas studiorum amoenitates: quasi non plures sint studiorum fruges, quam flores.* Verba sunt Vossii de *Cognit. sui* pag. m. 23. seqq. Sed haec Diaboli, maledici istius humani generis hostis, fraus est, qua arrogantia tumescentes, illos superciliosos vitilitigatores adigit, ut aliorum existimationem deformantes sibi ipsis aeternos cruciatus, vniuersae vero reipublicae literariae ruinam impruden-

tes accelerent. Idem dicit Ahasuerus Fritschius *in elegantissimo scripto de vitiis eruditorum*. Proxime ab his stant, qui per sordes, aut gratiam Promotorum insignia doctoralia rapuere, quae solum dignis, & bene meritis sunt promissa. *auth. habita C. ne filius pro patre*. In hos literatissimus Vossius gravissime inuehitur p. m. 27. *seqq.* laudatissimi libelli *de cognit. sui*. At quis tolleret, inquit, quod qui non aliter praecepta gustarunt, quam canis Nilum; interdum etiam ne gustarunt quidem; avaritia Professorum, honorem illum immerentes consequuntur, qui collatus etiam adimi potius debebat. Vnde iam olim illa Laurentii Vallae quaerimonia fuit, maiorem esse numerum Doctorum a recto DOCTOR quam DOCTVS. Et quis nescit illud calcatum: ACCIPIAMVS PECVNIAM, REMITTAMVS ASINVM IN PATRIAM? Nec solum vide, an honore eo dignus sis: sed etiam an propter eum cornua tollas & iis impetas solide eruditos. Quod profecto non faceres, si te ipsum nosses. Tu a paucillis alicuius Lycei Professoribus pretio tibi Doctoris titulum comparasti: & praete contemnes illos, quos, quicquid eruditorum est in orbe, aestimat, & pro mundi Doctoribus agnoscit? Hoc vitium in aliis etiam, sed maxime dominatur in iuventute, quae ubi titulo auctior rediit domum, plebeculae facile imponit: sed vere docti continuo conspiciunt auriculas asini prominentes. Tales struthionibus etiam vere compares, qui externo apparatu minantur sublimem volatum, sed vix se valent attollere a solo. Consentit Casp. Ziegler in *dissert. select. diss. cui titulus; rabulistica*. Sane si fraude hac inducti consilium ab imperito Doctore poscentes inde damnum sentiant, non est ambigendum, quin ipse propterea conueniri possit; nam quicunque

cunque artem profitentur, cuius solidam scientiam non habent, illi, siquid ex imperitia commiserint, ea propter tenentur *l. 132. de R. I.* Hinc iudex contra praecepta artis ignoranter agens, & ex imperitia aliter, quam moribus & legibus aut constitutionibus constitutum est, iudicans, ob culpam tenebitur, vnde & delinquere & litem suam facere dicitur. *l. 5. §. 4. ff. de O. & A. l. fin. ff. de Extraordin. cognit. §. 1. Instit. de Obl. quae quasi ex delicto nasc.* add. loh. Henr. Pott. *in dissert. de iudice imperito.* Quemadmodum autem in illo, quicumque alios artem docere conatur, duo haec praecipue requiruntur, primo vt possit, i. e. vt non solum memoria complectatur, quaecunque de proposita arte vel scientia tradi in scholis solent; sed iudicio praeterea adeo sit subacto, vt praecepta in actum sciat deducere. (*loquor cum Vossio cit. loc.*) Deinde vt velit, i. e. vt, quae ipse optima & commodissima finis obtinendi media expertus est, discipulis ingenue aperiat, omnique cura, diligentia & studio in id incumbat, quo facillima via ad metam perueniant, imitatus Iustin. Imp. §. 3. *Instit. de I. & I.* Hinc qui sub nomine *des coups de maître*, quae ad solidam eruditionem faciunt, tacent, & rectam agendi methodum & artificium auditoribus inuident, non abs re infideles praeceptores audiunt, nam de suis saltem commodis, quae ex dignitate percipiunt, solliciti, reliquas officii partes nihil vel parum curant. Eiusdem farinae sunt coecutientes isti Doctores, qui peruersis principiis, erroribus atque praeiudiciis, quibus ipsi laborant, animos iuuentutis imbuunt. Exemplum, quod ICtorum castra attinet, suppeditat D. Laurentius Andr. Hambergerus *in Commentatione* varia eruditione referta, *de utilitate ex huma-*

nioribus literis in Iurisprudentiae studio capienda, quam nouissime praemisit *interpretationi Orig. I. C. Ian. Vinc. Grauiinae*. Laudari & hic debent die unvorgreiflichen Gedanken von dem unterschiedenen Zweck der Schulen Ephraim Gerhards Phil. & I. V. D. vbi plura, quae tractationi huic lucem foenerant, prudenti admodum consilio proponuntur. Si verum est, quod occasione §. 15. *Inst. de excus. Tut.* colligunt Dd. quod, qui minus viles frequentesque se praebent Professores, numero caeterorum eximi, immunitateque priuari possint, *l. 2. §. 8. C. de Profess. & Medic.* quia beneficio vel priuilegio gaudere non debet, qui negligit officium, propter quod illud datur. *arg. C. 35. X. de praebend. & dign.* (idem de iis, qui per fraudem dignitatem nacti sunt, dicit Sichard. *ad l. 1. C. de Testam. milit. num. 13.*) quilibet videt, Doctores, de quibus modo diximus, si gradu deiiciantur, de iniuria queri non posse; quamuis hoc ipso a satisfactione ratione temporis inutiliter transacti, & nummorum frustra expensorum, qua tyronibus obstricti sunt, non liberentur.

§. XX.

Vice versa, grauissimi criminis reos censemus illos, qui praeceptorum monita pedibus conculcant, non aetati cuiusquam alterius, non auctoritati, vt minores cedunt: statim sapiunt, statim sciunt omnia, neminem verentur, imitantur neminem; atque ipsi sibi exemplo sunt. *Plin. Ep. IIX. 23.* Hinc debitis honorariis Doctores defraudare solent, cum tamen sciant Doctorum *professionem non esse* (quod Caspar Manzius habet *ad §. 15. Inst. de Excus. Tut.*) *sicuti philosophorum antiquorum & religiosorum modernorum*

rum pecunias, opes & diuitias contemnere. Proinde iniuriam & ingratitudinem committunt, qui pecuniam a parentibus pro honorandis suis Professoribus acceptas in luxum & luxuriam impendunt, & in rationes suas ita inferunt, ac si in debitos vsus conuertissent. Hi sane etiam parentes quam turpissime decipiunt, inprimis si, quod fit vt plurimum, tempus, secus ac officium & vitae scopus exigit, transigunt. De Studiosis Louaniensibus olim Bellarminus, *Quis ignorat, dicere solitus fuit: multos esse, qui Louanium veniunt, vt Doctores fiant in Iure, & fiunt Doctores in choreis & in gladio? Quam multi sunt, qui, cum ad parentes suos redeunt, si quaeratur ab iis, quid Louanii didicistis? Responsuri sunt, si vera dicere velint, didicimus districto gladio bella gerere cum lapidibus: didicimus vagari per plateas totas noctes: didicimus & multa noua genera chorearum: didicimus vno haustu bibere medium poculum: didicimus pecunias nostras, quae vnum mensem duraturae erant, vna hora consumere.* Consimilia reperire licet in Gisberti ab Isendoorn Philosophiae in Aacademia Gelro-Zutphanica Profess. Prim. *Sermone academico, de noctis, amoris & vini vsu & abusu.* Digna sunt inprimis, quae hic legantur eiusdem verba, quibus in vociferationes, prouocationes & debachationes nocturnas *ibidem pag. 4.* inuehitur. *Cogita (quaeso) adolescens, qui nocturnis haectenus diuagationibus, vociferationibus & vitrearum fenestrarum excussionibus strenue tuam impendisti operam, vtrum sub DEI, an sub DIABOLI vexillis militaueris. Certe sub Diaboli, qui princeps est, non lucis, sed tenebrarum & noctis. Quod si Diabolo tua seruitia praestitisti, perpende animo tuo, quam strenuum, quam fortem, quam bellicosum te mi-*

litem ostenderis. Si quem ad pugnam prouocasti, quam egregium fortitudinis specimen edideris. Si quando vocem tuam, quae ad Dei laudes decantandas tibi data est, in Dei & hominum contumeliam exaudiri passus es, cogita, quaeso, te in auxilium vocasse principem tuum, ut in operibus tenebrarum tibi opitularetur. Profecto bouinae illae, & plus quam asinae vociferationes sunt Diaboli ex orco euocationes. Comprobat hoc experientia: quoties enim cum vociferantibus illis ortae sunt rixae, ex rixis pupnae, ex pugnis caedes? nimirum, quod a principe tuo Diabolo efflagitasti, prompte expediuit. An autem hodierno statui atque experientiae haec congruant, quilibet, cui vitae academicae rationes constant, ipse iudicauerit. Id sane compertum habemus, filios, spem parentum ita fallentes, hodienum variis modis coerceri. Audiuntur etiam a Rectoribus crebrae praeceptorum querelae ob negata honoraria, & exaudiuntur, siquidem deceptis hoc ius competere hactenus non iuerunt inficias.

§. XXI.

Innumerae in statu matrimoniali, paterno, & herili vltro citroque committuntur fraudes, quibus vindicandis ius, de quo agimus, inferuire potest. Inde fit, (exempli loco pauca allegare liceat) ut qui dolo inductus fuit ad sponsalia contrahenda, etiamsi dolus circa diuitias & facultates alterius partis fuerit commissus, libertate gaudeat recedendi & sponsalia nulla dicendi. Lib. Bar. de Lyncker Resp. LXII. num. 1. malitia enim sponso prodesse non debet. *Cothm. I. Conf. I. num. 729. seqq.* Similiter matrimonium, si vxor ab alio antea impraegnata & grauida

uida reperiatur, eodem iure dissoluitur. Carpzou. *P. IV. C. XX. d. XII. § Pr. Crim. P. II. qu. 63.* & mariti impotentia causa sufficiens habetur diuortii. Carpz. *Iurpr. Conf. L. II. T. XI. d. 200. n. 7.* maxime si ab initio per fraudem celatum fuerit hoc vitium. Ob adulterium & malitiosam desertionem diuortium, atque parti innocenti deceptae nouas inire nuptias concedi translatitium est. vid. Carpzou. *d. l. L. III. T. VI. def. LXXI.* Parentibus etiam aduersus liberos, qui tales se esse negant, ad hoc, vt ipsi illorum liberi declarentur, & vice versa, liberis aduersus parentes, qui tales se esse negant, ad hoc, vt ipsi illorum parentes declarentur, eodem respectu actio praeiudicialis conceditur. Lauterb. *Colleg. Theor. Pract. Tit. de agnosc. & alend. Lib. add. Schilter. Exerc. ad ff. XXXVI. §. CXXIII.* Hi etiam iure diuino naturali & ciuili liberis tenentur ad alimenta. Impium enim est homini de se nato alimenta denegare, imo necare dicitur, qui partum abiicit, aut alimenta denegat. *I. Timoth. V. 8. l. 4. l. 5. §. 2. ff. de agnosc. & al. Lib. l. vn. §. 5. C. de Rei Vx. Act. ibi: cum ipse naturalis stimulus parentes ad liberorum suorum procreationem hortetur.* add. Lauterb. *dict. loc.* Quid vero sub alimentis comprehendatur, vid. apud Coler. *de alim. Lib. 2. Cap. 1.* add. Illustris Thomas. *Iurispr. Diu. L. III. Cap. IV. n. 31. seqq.* nempe Educatio duas partes sub se continet, alimentationem, quae ad corpus infantis pertinet, & doctrinam, quae animum eius respicit. Hinc si liberis quicquam horum per malitiam parentum denegetur, tanquam decepti aduersus eosdem, vel qui eorum loco sunt, agere poterunt. vid. *l. 5. §. 10. ff. d. t. l. 50. ff. ad Sct. Trebell. §. 9. & 10. Inst. de suspect. tut.* Simili
ratione,

ratione, quando parentes, vt eo diutius bonis liberorum vtantur fruuntur, absque iusta & euidenti causa circa matrimonium dissentiant, Carpz. *Iurisprud. Consist. L. II. def. LII.* a magistratu & consistoriis consensus suppleri solet Brunnemann. *Ius Eccles. Lib. 2. c. 16. §. 5. in fin.* Vltcrius liberi, si malitiose iuri parentibus ex fine societatis paternae ipsis competente detrahant, simili iuris vinculo obstringuntur; veluti, si reuerentiam, obseruantiam atque obsequium parentibus debitum pessumdent; quod olim apud Romanos fiebat, in ius vocatione sine venia impetrata. *l. 1. 2. 3. ff. l. 3. C. de in ius voc. §. 12. Inst. de Act.* Schilter. *Exercit. ad ff. VII. th. 4.* Ast in Germania, quia citationes non nisi praeuio decreto iudicis fiunt, veniae haec impetratio cessat. Carpzou. *l. c. 2. d. 26. Illustr. Stryck. Vs. mod. ff. de in ius voc.* Illud hodiernum obseruare licet, quoad successionem, parentes testamentum liberorum, in quo praeteriti sunt, nec quicquam legitimae loco ipsis honorabili titulo relictum, inualidum reddere. *Nou. 115. C. 4. & 5. Carpzou. III. C. IX. def. 11.* Quae de SCto Macedoniano hic dici possent & plura alia huius commatis, breuitati studens, missa facia.

§. XXII.

Sicut Vassallus male tractans subditos suos feudo, Dominus ex eadem ratione proprietate Stamm. *de seruit. person. L. III. C. XXXV. n. 1. sqq.* Nobilis potestate in hominem proprium, maritus potestate in vxorem *Can. 7. dist. 74.* Pater in filium *l. vlt. ff. si quis a par. manumiss.* priuari possunt; parili modo herus olim seruos suos durius habitos, quam finis societatis herilis requirit, & iniuria infami affectos ex

Diui

Diui Pii constitutione bonis conditionibus vendere, & in perpetuum e dominica sua potestate dimittere cogebatur, *l. 1. §. fin. ff. de his, qui sui vel al. iur. §. ult. Inst. eod.* Nostri autem famuli iure quidem seruorum Romanorum plane censi non possunt, quamuis per locationem conductionem tacite disciplinae domesticae verbis, aut, si quando res exigat, verberibus exercendae sese subiiciant: interim si ultra meritum domini in eosdem saeuiant, & ea propter serui conquerantur, audiri debent. Sane iniuriarum aliquando condemnatae fuisse foeminam, quae ancillam honestam, & tale quid non merentem, vocauerat meretricem, eine Schand-Hure/ refert Meuius *ad Ius Lubec. L. 3. Tit. 8. art. 10. num. 16. add. l. vn. C. de emend. propinqu.* Habent etiam famuli atque ancillae Ius retentionis in domini habitatione, donec mercedem consequantur. Carpzou. *Part. II. Cap. XXV. dec. XXII.* Neque illud hic omittendum, subinde dominos salutem aeternam seruorum atque ancillarum omnino negligere, stupra, aliaque flagitia, modo res familiaris detrimentum nullum sentiat, impune tolerare, vnde saepenumero inquilinis aut hospitibus suis occasionem peccandi praebent: e. g. wenn man dem Gesind allerhand Unflätereien und Bosheiten wissentlich gestattet/nur damit die Stuben im Haus nicht leer bleiben/ sondern vermiethet werden mögen/ nae turpissima haec fraus est! Et malae fidei omnino tales rei, sunt poenae subiiciendi ceu lenones vel furum receptatores. Aliud Christianos decet. confer. Maxime Reuerendi Buddei *Theol. Moral. P. II. C. III. Sect. VI. §. XXXV. seqq.* Ipsi vero serui, si honorem, obsequium, quae dominis debentur, fidem itidem, industriam

& patientiam detrectent, nec conscientiae rationem habeant, suis solum commodis intenti, dominos circumuenire studeant, perfidiae crimen perpetrant. Cuiusmodi sunt, qui absque causa ante tempus ex seruitio discedunt, quibus fractae fidei haec poena statuitur, vt ne quidem pro rata temporis, quo seruierunt, salarium accipiant, *Ordin. Sax. Prouinc. de Anno 1643. Tit. von den ungehorsamen Dienstbothen.* vers. Da auch demjenigen/ dem er aus dem Dienst gangen/ Deshalben Schaden erfolgt/ (quod intempestiuo discessu regulariter fieri solet) den soll der ungehorsame Dienstbothe zu erstatten / und seinen Lohn zu entrathen/ schuldig seyn. *Carpzou. Part. II. Cap. LII. dec. XIII.*

§. XXIII.

Generale ciuis erga conciuem officium est, ne caeterorum commodis inuideat, aut eadem interuvertere conetur. *Puffend. de O. H. & C. L. II. C. XVIII. §. 5.* Neque leges sinunt, vt malo animo sibi inuicem molestias creent, qui vnus societatis membra existunt. Eodem tendit ius, quod hactenus deceptis competere diximus, quippe quod in omnibus, quae inter ciues geruntur, negotiis locum inuenit. Exemplis res patefiet. Ecce pupillus, quamuis regulariter sine auctoritate tutoris non obligetur, *pr. Inst. de Aut. tut.* attamen, si dolose versatus fuerit, *l. 13. §. 1. ff. de dolo malo.* in eum actio datur; neque vero ex sua malitia, quae aetatem supplet, *l. 3. C. si minor maiorem se dixerit.* emolumentum sentire debet. Qui propter inimicitias tutor datus testamento, excusatur, *§. 9. Inst. de Excus. Tut.* tutela enim inducta, vt animi confi-

consilio prospiciatur pupillo, non vt inimicus clanculariis insidiis opprimatur, & via vindictae aperiatur. Manz. *ad b. §. Hoppe ibid.* adde eum, qui falsis allegationibus excusationem tutelae meruerit, non liberari *§. fin. I. d. t.* ne cuipiam prosit, religionem iudicis circumuenisse: cum nemo doli sui praemium ferre debeat. *l. 1. C. si tut. vel cur. fals. alleg. l. 13. ff. de recept. arb.* Porro finita tutela tutores de mala administratione tenentur; sed & si non ex fide tutelam gesserint, suspecti remoti siquidem ob dolum famosi sunt. *§. 6. Inst. de susp. tut.* Tandem actio tutelae comparata est ad id, vt damnum pupillo datum, vel ab ipso tutore, vel ab heredibus eius resarciatur. *l. 3. §. 6. ff. b. t.* Ex eodem fonte deriuatur, quod si animalia nostra, licet ferae naturae, dum animum reuertendi non deposuerunt, ab aliis malitiose detineantur, v. g. si quis columbas nostras apprehendat, vel insidiis per fucatas inescationes, positionem Cymini, aut aliarum decipularum, reuertendi impedimentum ponat, furti teneatur. *l. 8. §. 1. ff. Famil. ercisc. Philippi Vs. Pr. Inst. L. II. Eclog. VI. ad §. 15. Inst. de R. D.* Item mala fide suo tigno in alieno solo aedificans, quia videtur dolo agere, & siquidem propositum ipsi fuerit solum illud domino intercipere, pretium materiae & mercedes fabrorum amittit. Puffendorff. *de Iur. Natur. & Gent. Lib. IV. Cap. VII. §. 6. §. 30. Inst. de R. D. confer. Ian. Vinc. Grauiac Orig. Iur. Civil. Lib. II. Cap. LIV.*

§. XXIV.

Nusquam facilius, quam in testamentis, fraudibus atque falsitatibus maxime obnoxiiis, deceptionem com-

mitti posse, experientia comprobat. Carpzou. *Part. III. Cap. III. def. 31.* Quid enim, si falsis suggillationibus & mendaciis persuasus in praeiudicium tertii tester; si quis mihi falso persuaderet, heredem proximiorum ab intestato fuisse mortuum, vel graui iniuria testatorem affecisse, aut hereditatem suam non appetere? Sane ius, quod fraude laesis haecenus asseruimus, & hoc loco efficit, ut demonstrata dolosa inductione, talis dispositio plane corruat. Quemadmodum responsum testatur Carpzou. *P. III. C. V. d. VIII. (verb. Sent. Ihr könntet dann darthun/ und beybringen/ daß die Testirerin anderer Gestalt berührte Verordnung nicht gemacht/ als daß sie in den Gedanken gestanden/ es wäre solche ihrer Ruhme und Erbin Marthen nicht zuwider/ Hans Schindels Ehe-Weib auch/ daß sie die Martha damit zufrieden sey/ und sie solches von ihr vernommen/ fälschlichen und dolose der Testirerin eingeschwaht/ auf solchen Fall möchte mehrberührte Verordnung zu Recht nicht erhalten werden. B. R. W.)* Similiter, si vi metuae, aut duris ac importunis sollicitationibus extortum, testamentum, vel donatio mortis causa, non subsistit. Idem *ibid. def. IX.* Porro, dolosis vel importunis sollicitationibus atque persuasionibus testamenti factionem impediens, ad interesse conueniri potest ab herede instituendo, ad cuius potissimum insigne praeiudicium hoc ipsum tendit. Hartmann. *Pistor. Part. I. quaest. 29. num. 2.* Lucem dictis affundunt verba sententiae a Carpzou. *dict. loc. def. X.* adscripta: So ist euch mehrerwehnten euren Stieff-Vater/ wofern ihr dasjenige/ was ihr/ wie oberzehlet/ wider denselben angezogen/ nemlich/ daß er eure Mutter an ihrem letzten Willen/

Willen / darinnen sie euch über eure Gebührniß 200. fl. vermachen wollen / verhindert / und sie davon mit harten und ungestimmten Worten abgehalten / wie recht erweisen / und darthun könntet / ad interesse gebührlichen zu belangen unbenommen. B. R. W. alia, quae hic inseri possent, breuitatis causa tacemus.

§. XXV.

Equidem antiquiores Germani eo maxime deprehenduntur laudabiles, quod praecipue in contractibus datae fidei fuerint tenacissimi, illibatam eandem seruare honestissimum credentes, quemadmodum est *in Recess. Prouinc. Pomeran. 1608.* Weilen die Vorfahren über dem alten Glauben und Adelichen Treue / als über ein köstlich Kleinod steiff und fest gehalten / welche zeitlichen Güttern vorzuziehen. vid. D. Kress. *in diff. de Iure summo iniur. summa.* Sed & hic in peius mutatos mores hodie videre est, adeo, vt nullus pene contractus inueniatur, cui non subinde fraus admixta deprehendi queat. Huiusmodi in contractu mutui est feudificatio in fraudem creditorum facta, qua debitor rem allodiam alteri in feudum offert; ad decipiendum creditores, seu vt his exinde minus satisfieri possit. Sed ad hunc casum comparata est actio Pauliana *l. 38. §. 4. ff. de Usur. §. 6. Inst. de act. & ibi Hoppius. Carpzou. L. I. Resp. LXXXIII.* qua creditores decepti agunt, vt rescissa feudificatione, quae species est alienationis. Carpz. *dict. loc. num. 13.* perinde, ac si nunquam in feudum mutata fuissent, bona creditoris restituantur. *l. 1. pr. §. 1. ff. quae in fraud. cred.* ita responsum a Scab. Lips. in causa Hansen Schubarts contra

Peter Seiffarts Glaubiger zu Crimmitschau / M. Iul. anno 1628. (*verba sent.* Daraus so viel zu befinden / daß sich Beklagter mit der angezogenen Belehnung / und gesammten Hand nicht zu behelffen / sondern es wird dieselbe gestalten Sachen nach hinwiederum billig cassiret / und von des verstorbenen Schubarts Vermögen / so weit dasselbe zureichet / Kläger ihrer Forderung / und nach Gestalt ihrer erlangten Priorität / einer vor dem andern befriediget. B. R. W.) Eiusdem farinae est callida illa improborum foeneratorum machinatio, qua vsurariam prauitatem suam palliare satagunt, si, quae peti nequeunt usurae, malitiose curant, vt loco sortis promittantur. Sed dudum, quid ius deceptorum hic valeat, Vlpianus in l. 11. §. 1. ff. de reb. cred. manifestauit, ibi ita dispositum: *Si tibi dederō decem, sic, vt nouem debeas, Proculus ait, & recte, non amplius te ipso iure debere, quam nouem; sed si dederō, vt undecim debeas, putat Proculus, amplius quam decem condici non posse.* Fit tale pactum in fraudem legis, adeoque plane non valet. l. 5. C. de Legib. Namque usurae pecuniae creditae ex pacto etiam in continenti adiecto non debentur, l. 3. C. de Vsur. Praeprimis vero prauitas vsuraria, quae in oculis omnium, pactum illud plane annihilat. *Recess. Imp. August. de An. 1500. sub Maximil. I. Tit. von wucherlichen Contracten. Inprimis Ordin. Pol. Francof. de Anno 1577. Tit. 17. in verb. wie biß anhero im Heil. Reich manigfaltige wucherliche Contracten / die nicht allein unziemlich / sondern auch unchristlich / wider Gott und Recht geübet worden seyn / und täglich geübet werden / also daß etliche eine Summa Geldes als 800. fl. hinleihen sollen / und doch im Kauff-Briefe mehr / denn tausend*

tausend setzen lassen / dadurch ihnen mehr denn 5. pro Cento verzinset / und im Wieder = Kauff mehr denn ihre Haupt = Summa gewesen / empfahen. vid. Carpz. *Part. II. Dec. CXXVI.* qui resonsum allegat Facult. Iur. Lips. ad consultationem I. O. zu Leipzig Mens. Febr. Anno 1648. vbi sequentia rem nostram illustrantia verba reperiuntur: Hat obbemeldter L. von M. Anno 1640. von Frauen S. von G. 200. Thaler erborget / welche er nach einer Jahres = Frist mit 400. Thalern wieder zu bezahlen versprochen. Ob nun wol sonst über klar Brieff und Siegel allerdings zu halten. Dennoch aber / und dieweil solches allein von rechtmäßigen Contracten zu verstehen / in Rechten aber nicht zugelassen / daß die Wiedererstattung des mutui gedoppelt geschehe / und darauf Brief und Siegel abgegeben werde; vielmehr aber wird solches pro usuraria prauitate gehalten. So ist demnach oberwehnte Frau S. von G. ein mehrers / als 200. Thaler benebst dem Interesse a tempore morae wieder zu fordern nicht befugt. *B. R. W.* Qui rem vitiosam fraude alteri commodat, ad indemnitatem praestandam actione commodati contraria conueniri potest. Aequae ac is, qui intempestiue vsum commodatae rei aufert: idem accidit in eo, qui absentis negotia gerere inchoauit: neque enim impune peritura deferet; suscepisset enim fortassis alius, si is non coepisset: voluntatis enim est, suscipere mandatum, necessitatis, consummare. Idemque est, si ad fulciendam insulam ligna commodasti, deinde protraxisti, aut etiam sciens vitiosa commodaueris: adiunari quippe nos, non decipi beneficio oportet. *l. 17. §. 3. l. 18. §. 3. ff. Commodat.* Florentinus in *l. 17. §. 1. ff. Depos.* respondit: *Rei depositae proprie-*

proprietas apud deponentem manet, sed & possessio. Et depositarius gratuitam, integram & abstinenter omni lucro fidem praestare debet, itaque re deposita abutens, maximis usuris, vice cuiusdam poenae subiicitur. *l. 18. ff. de Neg. gest. Carpz. P. III. C. XXX. dec. 14. num. 4.* In specie vero in deposito miserabili, e.g. ob ruinam, periculum tumultus, incendii &c. depositarius, restitutionem detrectans, ad duplum condemnatur, heredesque eius in simplum *l. 1. §. 1. Depos. l. 18. eod.* cuius assertionis plures ampliationes offendere licet apud Illustr. B. Stryck. *in Vsf. ff. Mod. Tit. depositi & contra.*

§. XXVI.

Quemadmodum qui rem pignori dat, eamque subripit, furti actione tenetur, *l. 19. §. 5. de furt.* & pignus vendens, quamvis dominus sit, furtum facit, siue rem suam tradiderat creditori, siue speciali tantum pactione obligauerat *l. 66. pr. ff. eod.* Ita quando lege commissoria pignori adiecta, legitimis usuris fraus fiat. *l. ult. C. de pact. pign.* Dan. Moller. *L. 2. semestr. 34.* Carpzou. *P. II. C. XXX. dec. XLIII. n. 2.* si de usuraria prauitate constet, dubium non est, quin emtor pignoris poenam in foeneratores statutam incurrat. *idem Prax. Crim. P. II. qu. XCII. num. 96.* Haec autem qualis sit, eodem loco explicatur *num. 22. seqq.* Quatenus fideiussor ex contractu simulato conuentus, absolvendus sit; & de dolosa inductione ad fideiubendum vid. L. B. de Lynck. *Dec. MCCCXXXII.* plane ex iusta causa ad officium iudicis pertinere, quo fideiussor liberetur, Scaeuola pronunciat *l. 45. ff. de fideiuss.* id vero vltius a Marcello, in *l. 38. §. 1. ff. Mandat.*
ita

ita declaratur: *Non absimilis illa (quaestio) quae frequentissime agitari solet, Fideiussor, an & prius, quam soluat, agere possit, ut liberetur? Nec tamen semper expectandum est, ut soluat aut iudicio accepto condemnetur, si diu in solutione reus cessauit, aut certe bona sua dissipauit. Porro notandum, fideiussorem, cuius ignorantia & simplicitate debitor abusus, ut exceptioni excussionis & diuisionis renunciet, ignoranti quid sit, persuasit, ea ipsa non teneri. ne cui fraus sua profit. Sicut pronunciatum testatur L. B. de Lyncker. Decis. XLIX. Daß Beflagte das Creditum zu zahlen; Sie könnten und möchten dann vermittelst leiblichen Eydes / und zwar ernannte Petersdorffsche Wittib und Erben in Credulitatem, erhalten / und daß Er / Tommerich / nicht gewußt / und sie / besagte Erben / glaubten / daß ihr Vorfahr nicht gewußt habe / was exceptio excussionis und diuisionis, noch auch ihnen solche in einige Weise erkläret worden seyen / schwören / damit würden sie billig gehöret. Si contra datam promissionem & intentionem rei in charta blanca subscripta & sigillata actor quid notauerit, & reus deceptus, non legerit instrumentum, audiendus omnino erit in reconuentione. Matth. Colerus, de Proc. exc. P. III. C. I. n. 130. Non enim instrumentum subscribens, & non relegens obligatur, eleganter rescribentibus Dioclet. & Maxim. AA. l. ult. C. Plus valere, quod agitur, quam quod simulate concipitur. Si falsum instrumentum emptionis conscriptum tibi velut locationis, quam fieri tibi mandaueras, subscribere non relegentem, sed fidem habentem, suavit: neutrum contractum (in utroque alterutrius consensu deficiente) constituisse procul dubio est. Matth. Berlich. Part. I. conclus.*

clus. 44. num. 11. errantis enim nullus est consensus vel obligatio, *l. 15. ff. de iurisd. l. 8. C. de iur. & fact. ignor.* Carpzou. *P. I. C. XVII. def. XLII.* L. B. de Lyncker. *Rerum in Dicast. Ienens. decis. Cent. I. Dec. III.* Venditoris dolus non debet nocere emptori. Baldus *ad l. 3. C. de Peric.* Itaque rem alienam vendens emptori ad satisfactionem tenetur, teste L. B. de Lyncker *Dec. XII. verb.* So ist demselben Verkäufer deswegen / daß er ihm rem alienam verkauft / gebührende Satisfaction zu leisten / und an dem Kauff pretio Kauffern so viel zu Gut gehen zu lassen / verbunden. Idem statuendum, si res vendita pignori obligata, vel aliis oneribus realibus subiecta sit, secundum tradita Vlpiani *in l. 1. §. 1. ff. de A. E. V. venditor, cum sciret deberi servitutem, celavit, non evadet ex emptio actionem: si modo eam rem emptor ignoravit.* Omnia enim, quae contra bonam fidem sunt, veniunt in emptionem. *add. l. 11. ff. eod.* Lyncker *Decis. XIV.* Qui dolo inductus, ut minoris, vel maioris emeret, aut venderet, agere potest ad refarciendum in pecunia id, quod eius intererit. Carpz. *II. C. XXXIV. dec. IX.* *vid. l. 13. §. 4. ff. de A. E. V.* Poenam hoc casu a Carolo V. statutam vide in Reformation guter Polizey zu Augspurg *de Anno 1548. t. XXI. & XXXV.* Vice versa, si emptor fraudulenter & dolose agat cum venditore, emendo scil. merces, cum iam solvendo non esset, in repetitione mercium omnibus aliis creditoribus Venditor praefertur: quia dominium rerum venditarum & traditarum non transfertur in emptorem dolosum; quamvis fides de pretio habita fuerit; nam dolus causam habendae fidei dedit; & sic fides habetur, pro non habita, & res non tradita, sed fraudulenter ablata

ablata censetur. *l. 3. ff. de pign. act.* Gail. II. *observ. 15. n. 9.* Carpz. *P. I. C. XXVIII. d. XVIII.* Amplius a tertio etiam possessore, si emptor dolose alienauerit, merces istas vindicare poterit venditor. Idem *d. l. D. XIX.* ita pronunciatum testatur in causa Martini Rostsiebs zu Salza Mens. Iul. Anno 1630. (*Verba sent.* Ob nun wol Verkäufer Kauffern das Kauff-Geld geborget/ und ihm die verkauffte Leinwand abfolgen lassen / derselbe auch hinwiederum dieselbe vereusert / und einem andern verkaufft. Dieweil er aber dennoch zur Zeit / als er die Leinwand erkaufft / allbereit nicht soluendo, und also seinen Verkäufer vorsehlichen zu hintergehen / und zu betrügen gemeinet gewesen 2c. so hat er auch durch die beschehene Tradition der Leinwand / derselben dominium und Eigenthum nicht erlanget / sondern es ist solches bey dem Verkäufer verblieben / und er demnach sich berührter Leinwand / wo und bey weme er sie antrifft / hinwiederum ohne Entgelt anzumassen wol befugt. B. R. B.) In contractu Locati cond. si locator impediatur, quo minus conductor re conducta uti possit, & quidem sine iusta & legitima causa, actio adversus ipsum datur ad omne interesse. *l. 15. §. 8. l. 33. in f. ff. Locat.* Lauterbach *ad b. Tit. §. LXXVII.* item si dolia locavit vitiosa, vinumque effluxit, conductori laeso eodem iure tenetur. *l. 19. §. 1. eod.* Cum in societatis contractibus fides exuberet, conveniatque aequitatis rationibus etiam compendia aequaliter inter socios diuidi *l. 3. C. pro soc.* non tantum societas dolo malo & fraudandi causa inita ipso iure nullius est momenti, *l. 3. ff. §. 3. pro soc.* sed et, si socius callide eisdem renunciauit, ut hereditatem quandam solus lucrificeret,

ceret, quam alias communicare tenebatur, in poenam malitiosae huius renunciationis dolique commissi receptum est, ut lucrum, quod inde captavit communicare, damnum vero, quod attulit hereditas, solus perferre teneatur. *l. 65. §. 3. ff. pro soc.* Pariter mandatarius non tenetur quoties per procuratorem illo inscio aliquid pactum unde conditio eius deterior fuit reddita. *l. 49. ff. de procur.* Officium enim mandatarii in eo consistit, ut mandatum semel susceptum diligenter & bona fide impleat. *l. 22. §. ult. 35. in fin. 60. §. ult. ff. Mandat.* Fines excedens, non id, quod mandatum est, sed aliud facere videtur. *l. 33. in fin. ff. ib.* Cuiac. *L. 12. observ. 34.* Carpz. *Part. II. C. XXI. def. XI. XII.*

§. XXVII.

Ad processum, siue modum ac formam in iudicio tractandi, disceptandi & diiudicandi iure praefinitam, quod attinet, cum sit remedium, quorsum, si ab altero ius suum amice quis consequi nequeat, confugere licet; quo publica illud obtineat auctoritate, quod priuatis desideriis indulgere noluit aduersarii malitia. B. Stryck. *Introd. ad prax. for. Cap. I. §. 1.* haud abs re mireris, quid velit Herman. Later, quando processum iudiciarium describit: quod sit *monstrum horrendum, & quartum Dei flagellum, quod ex diuitibus reddat pauperes, ex pauperibus mendicos.* add. Carpz. *P. I. C. I. d. 1. num. 1. seqq.* Nempe efficiunt hoc fraudes, quas nec a foro atque iudiciis exulare paucis, Coronidis loco demonstrare lubet. Quemadmodum autem circa specialia reipublicae officia prudentissime praecipit Puffend. *de O. H. & C. L. II. C. XVIII. ne quis*
vllum

nullum officium in rempublicam affectet, aut suspiciat, ad quod
 sese ineptum deprehendit; ita pessime toti societati civili
 imponunt, quicunque immeriti plausum superiorum pretio
 comparare, & iudicis munus ambire conantur. Hoc
 ipso quippe impedimento sunt, ne viri boni, iurisdicendi
 periti ad id muneris publica auctoritate vocentur, nec
 ad clauum Reipublicae promoueantur, qui iura regere,
 i. e. ad vsum societatis civilis accommodare apti existunt.
 Maximum, quod inde metuendum est, malum, Pompo-
 nius iam ominatus est in *l. 2. §. 13. ff. de orig. Iur.* Sicut
 enim absente magistratu leges negliguntur. Cicero *ad At-
 ticum XIII. Ep. 7.* & cuius improbo locus ad rempubli-
 cam violandam conceditur; ita quoque nullum ius in ci-
 uitate esse videtur, vbi periti iudices deficiunt. Nihil ve-
 ro horum formidaturi sumus, si a magistratuum creatio-
 ne fraudem omnem amouebimus, ac reipublicae guber-
 nacula deferemus ad meliores, iustis, liberis, incorruptis-
 que comitiis. Ideo legum omnium vtilissima sunt le-
 ges aduersus ambitionem latae: per quas cauetur, ne in
 horum petitione virtus a pecunia, probitas a calliditate,
 ac meliores a deterioribus, de more superentur, neque di-
 gnitates donis obtemperent, ac per largitiones, promissio-
 nesque suffragiorum libertas ciuibus eripiatur. Me-
 ritorum enim testimonia non renunciatio largitionum
 oportet esse suffragia. Ita literatissimus *I. Vinc. Graulina*
 de Romanis philosophatur, *origg. Iur. Ciu. L. III. C. XCVII.*
 vbi simul varias leges poenales ambitus crimen animad-
 uertentes erudita commentatione illustratas reperies. add.
Non. 8. Quamuis autem crimen hoc in rem maxime li-
 citam hodie transformatum videatur Hoppe *ad §. XI.*

Inst. de publ. Iud. hoc tamen non obstante, nihil dubito, iis, quorum interest hoc passu non decipi, facultatem agendi hodiernum adscribere, quae, si non ubique & semper, saltem hinc inde optato effectu gaudere posset. Iudicis legitime constituti praecipua virtus est, ut tam litigantibus, quam aduocatis facilem se praebeat, *vid. l. 9. §. 2. ff. de off. Procons.* Hinc fraudi atque malae fidei proximum censemus, quando iudex, dum utriusque partis causa hinc inde peroratur, difficilem se, aut morosum deprehendi patiatur. *Etenim* (inquit Plinius *Lib. 6. Ep. 2.*) *temerarium existimo, diuinare, quam speciosa sit causa inaudita, tempusque negotio finire, cuius modum ignores: praesertim cum primum religioni suae iudex patientiam debeat, quae pars magna iustitiae est.* Vnde vetus dictum: *Ne de lite pronuncies, nisi utramque partem prius audieris.* Et illud Solonis: *Magistratum gerens audiet iusta & iniusta.* Tertull. *in apologet. adu. gent.* Respondendi, inquit, altercandique potestas daretur, quando nec liceat inauditos & indefensos omnino condemnare. Eandem sententiam fuisse Constantino Imperatori ex *l. 9. C. de Iudic.* patescit. *Iudices* (sunt verba legis) oportet in primis rei qualitatem plena inquisitione discutere, & tunc utramque partem saepius interrogare, numquid noui addere desideret: cum hoc ipsum ad alterutram partem proficiat, siue definienda causa per iudicem, siue ad maiorem potestatem referenda sit. Si vero recte se habet vulgatum illud, iudicis negligentiam partibus nocere non posse, & hoc nostro casu, ubi partes damnum sentiunt, iudex ad totum interesse tenebitur arg. *l. 19. C. de testibus.* Paris de Puteo *in tract. de Syndic. verb. negligentia vers. contra magistratum n. 5.* Cpz. *P. I. C. XXXII d. II.*

d. II. n. 4. Sed nec illud Asconii Pediani in *Varrinas* hic praetermittendum: *magistratum, qui potestatem suam in administrando non defenderet, imminuti magistratus, velut maiestatis laesae, rem esse.* Huc monitum Vlpiani in *l. 9. §. 2. ff. de off. Procons.* Circa aduocatos patientem esse proconsulem oportet; sed cum imperio, ne contemptibilis videatur. Ideoque oportet, vt, (quemadmodum dicitur in *Nou. 24. C. 2.*) cum quadam asperitate humaniter se erga subditos gerat. Neque enim permitti debet, vt ius dicens ludibrio habeatur, *l. 75. ff. de Iud. l. 7. in fin. ff. ne quid loco publ. aut iudicium fiat elusorium: arg. Cap. 6. X. de Iud. C. I. X. de libelli oblat.* Cum ita non solum euilescat auctoritas rei iudicatae, sed etiam lites fiant immortales; contra quam publice interest. *C. 5. X. de dolo & contumacia.* Et si vsquam verum, quod eleganter dixit Iul. Caesar Scaliger *epidorp. L. I.*

Iactura grauis temporis, maior honoris,

Nam vita nihil, sicubi cassa dignitas.

tum certe locum sibi vindicat in iudice, cuius vt facta rectaque seruetur dignitas & auctoritas non illius solum, sed omnium, quibus ius quotidie dicit, interest vid. Lamberti Goris *aduers. Iuris subcis. Tract. III. part. II. C. XV.* Itaque, cum consuetudo, & conuictus familiarior maiestatem deprimat, & per nimiam familiaritatem grauitas retineri vix possit; quod rursus apposite exprimit idem Scaliger *dict. loc.* inquiens,

Mirabile nil, tam graue nil, tamque verendum,

Quin lenta assuetudine mollescat & usu.

Contemptus eo nascitur, atque inde simultas

Inter socios. Quo fit, vt excitata gratis

Ingrata satiat, resuat sodalitas.

recte

recte memorat Callistratus in l. 19. ff. de off. Praesid. ne praesides in ulteriorem (vel vt Hottomannus interiorem) familiaritatem prouinciales admittant. Quo referri potest, vt notat Bernard. Automn. Constitutio Francisci I. Galliarum Regis, quae promulgata fuit An. 1535. *Enioignons, inquit, aux presidens & Conseillers de nostre parlement sur leur serments, que le moins, qu'ils pourront, ils frequentent avec les parties plaidans en nostre dite cour, & qui ont a faire deuant eux, & s'abstiennent de toute communication, dont pourront estre causee vray semblable presomtion & suspicion de mal, & aussi ne boient, ne mangent avec les dites parties a leur conuy, ne avec leurs procureurs, & aduocats & autres, qui les conuieront au pourchas & requestes, au despens des dites parties, & a l'occasions de leurs proces.* Nec non alia Philippi Valesii Anno 1344. quae extat in corpore Iuris Gallici Lib. II. Tit. 12. l. 2. circa fin. *Tenentes, inquit, parlamentum non bibant, neque comedant cum partibus, quae coram eis acturae sunt, neque partes cum ipsis.* vid. late Maynard quæst. notabil. L. I. C. 78. 79. Eodem trahere possumus Ordin. Cam. de An. 1507. Tit. XXXV. §. 1. *So uns als Richtern und Urtheilern von Amts wegen gebührt/ Aufsehen zu haben ꝛ. ibi. daß dem Gericht/ noch der Parthenen kein Schimpfung oder Nachtheil geschehe.* Absit etiam a iudice, vt hinc ira, odio, simultate, aut vindictae cupidine; illinc fauore, aut gratia feratur; quippe quod ipsius fidei minime conuenire Innocent. IV. in Cap. I. de sent. & re iud. in 6. probe iudicauit. *Caueant, inquiens, ecclesiastici (imo quiuus alii) iudices, & prudenter attendant vt in causarum processibus nihil vendicet odium, vel fauor usurpet, timor exulet, praemium, aut expectatio praemii iustitiam non euertat: sed stateram gestent in manibus, lances*
apper-

appendant aequo libramine, ut in omnibus, quae in causis agenda fuerint, praesertim in concipiendis sententiis, & ferendis, prae oculis habeant Deum &c. add. Nou. 8. Thebani, ut incorruptam iustitiam signarent, nec variari gratia, iudicum imagines sine manibus: principis vero sine oculis in foro proposuere: ut signis ostenderent, iudices affectibus capi non oportere. Alex. ab Alex. Genial. dierum L. III. C. 5. Cum affectu nihil recte, nihil considerate fieri potest. Quae enim cum aliqua perturbatione fiunt, ea nec constanter fieri possunt: sententia est Tullii de off. I. Male (ait Stadius) cuncta administrat impetus. adde laudatissimi Goris: Aduers. Iur. subcisa. d. l. p. 417. sane si iudex inique decernat, l. 11. vers. de iust. & Iur. l. 1. pr. ff. de appellat. vel imperite iudicet l. 14. §. 4. ff. de bon. libertor. vel male suo officio fungatur l. 55. ff. de re iud. aut ob inimicitias, gratiam, vel sordes a vero aberret, perperamque pronunciet l. 15. §. 11. ff. de Iudic. parti laesae per beneficium appellationis & leutationis hodie promissum est. Carpz. P. I. C. XXVI. d. XXI. n. 5. seqq. quo loco tamen simul & illud nota, si hoc beneficio litigatores ad protrahendas lites abutantur, non debere iudicem malitiae eorundem indulgere, nec ambagibus processus conniuere, Idem d. l. C. XIX. d. XXIX. siquidem ad officium iudicis pertinet, in id intendere mentem, ut lites finiantur atque minuantur, neque litigatores inani sumptu diuexentur. l. 21. in fin. ff. si cert. pet. C. 28. §. cum autem X. de rescriptis. quocum conspirat Ordin. Polit. Francof. de A. 1577.

§. XXVIII.

Transimus a iudice ad partes, quae subinde solius calumniae causa sibi inuicem negotium facere, atque per
fraus-

fraudem & frustrationes litibus sese vexare annituntur *l. 233. §. 1. ff. de V. S.* actiones exceptionesue non tantum temere, sed & malitiose proponentes. *§. vlt. Inst. de fideicommiss. hered.* cui malo per iusiurandum propter calumniam obuentum *§. 1. Inst. de poen. tem. litig. tot. tit. Cod. & Extra de iureiur. pr. cal.* Olim quidem ex Edicto Praetoris aduersus calumniatores intra annum in quadruplum post annum in simplum actio competebat, *§. 25. Inst. de Act. l. 1. pr. ff. de Calumniat.* quae, licet hodie vsum non obtineat, Illustr. Thomas. *ad Tit. de Calumniat.* relicta tamen est priuatis, eius, quod sibi ex bonis abest, seu quod sua interest, iudicio ciuili persequendi facultas, fisco solo poenas ob vindictam publicam iudicio criminali prosequente. Lauterb. *Colleg. Theor. Pr. Tit. de Calumn. §. XII.* Iure Bohemico *Cap. LIII.* de poena calumniosae citationis *§. fin.* haec fanciuntur: Solcher unbilliger Ladungs-Strass ist diß / daß der / so sich solche Unbilligkeit understanden / 14. Tag gefänglich gehalten werde / und dem Gegentheil 10 fl. gr. Pön-Fall gebe / auch alle Expens und Schäden richten und bezahlen soll. Et ibi: Eine unbillige Ladung ist nichts anders / deñ eine augenscheinliche Verachtung / und Verkleinerung des Rechts / da durch iemandes vorwitzige Leichtfertigkeit der wolgeordnete Proceß Rechtsens / gleichsam verwirret / und zerrüttet wird. Schilter. *Exerc. ad ff. X. tb. LXX.* His annumerari possunt temerarii isti litigatores de re minuta, quam nec operae pretium est, extra iudicium petiisse, ac sine vlllo litis incommodo obtinuisse litigantes. Anton. Faber. *in Codic. L. 6. Tit. 22.* eo tantum fine, vt aliis molestias creent, proximumque varie affligant, obliti praecepti saluatoris, *Matth. V. 40.* Hi plane merentur a iudicio repelli, & poena arbitraria coërceri, quo

quo caeteri, qui non aliam viuendi causam habere velle videntur, nisi vt litigent, tandem abstineant. Herm. Lather. *de cens. Lib. 2. c. 5. n. 4.* Carpz. *I. I. d. IX.* vid. B. Brunne-
mann. *de Processu fori legitime instituendo &c. C. I. n. 36.*
Insignis fraus est, cuius meminit Carpzou. *in Proc. Tit. III.*
art. V. §. III. notab. 3. & resp. XVII. qua actor reo princi-
pali captiose adiungit alium, eosque ambos coram supe-
riori magistratu conuenit, in hunc solummodo finem, ne
sibi beneficium primae instantiae opponi queat. Sed idem
quoque ibidem testatur, eum, qui causas dispares, vel
reos diuersi fori captiose connectit, saltim vt eos benefi-
cio primae instantiae priuet, remissione ad iudicem reo-
rum competentem compescendum esse. Nec beneficio
competentiae succurrendum ei, qui dolose & captiose
quicquam agit, veluti responsum a *Senat. Appell. Term.*
Trin. A. 1623. verb. daß diese Sache, so viel Beklagte N.
anlanget/nach zur Zeit anhero nicht gehörig/und hat die
wider Klägerin Ehe-Mann angestellte Klage nicht statt.
Quid in plus petitionibus obtineat, habes *in Cap. unic.*
X. de plus petit. per legem Electoral. Ordin. Process. Iud.
Tit. 26. §. würde sich aber iemands. *vers.* oder auch da er
Klägers Stell hätte / mit seinem Klagen nicht gehört
werden. alia species deceptionis coercetur, quando
nempe actor instrumenta edere iussus, parere nolens, si
in contumacia perseueret, causa cadit & vltior proces-
sus vel actio ei denegatur. Parti vero aduersae actio
competit ad interesse, quanti eius interfuit, editionem
debito modo & tempore factam fuisse. Carpzou. *Proc.*
Tit. XIV. art. IV. §. V. Tandem sententiam ex falsis in-
strumentis impetratam retractari *l. 31. ff. de iureiur. l. vlt.*

Et t. t. C. si ex fals. instrum. & vi sua destitui iuri deceptorum congruum est. Rei contumaces, nisi legitima impedimenta allegare queant, pro confessis & conuictis habentur, atque causa cadunt. *Carpzou. dict. loc. Tit. IIX. Art. II. Et art. III.* sed &, si litis protrahendae causa, exceptiones dilatorias primo termino iuridico non opponant, ulterius non admittuntur. *Idem Tit. IX.* Iuramentum acceptatum reuocari potest, si actor probet, reum peieraturum esse. *l. fin. de Iureiur. Meu. 2. Decis. 93. num. 6.* L. B. de Lyncker *Dec. I. verb.* Als wenn er durch briefliche Urkunden / oder unverwerffliche Zeugen darzuthun sich erbiethet &c. Ob metum deceptionis Iudaeum aduersus Christianum ad iuramentum suppletorium non admissum fuisse, *Idem dicit Dec. VII.* Enimuero & ipsi Christiani, aequiuoce iurando semetipsos inuicem circumscribentes, grauissimi sceleris rei fiunt. Memorabile exemplum habet Conon apud Photium *narrat. 38.* Milesius quidam periclitante sub Harpago, Cyri filio, patria, Tauromenium, Siciliae urbem adnauigauit, ibidemque apud notum quendam trapezitam auro deposito, domum rediit. Cyrus post haec Miletum in potestatem redegit, nihilque in eam grauius, vt metuerant, constituit. Rediit itaque Milesius Tauromenium, vt depositum illud suum reciperet. Ibi mensarius depositum quidem accepisse non abnegabat, sed reddidisse, contendebat. Vt vero Milesius post multas tandem rixas, & contentiones ad iusiurandum hominem adegit, trapezita tale quid machinatus est: ferulam tibiae instar excauans, in eamque depositum liquefactum infundens probe obturat. Accedens igitur ad iurandum, ferensque pro sci-
pione

pione ferulam, quasi pedibus aeger ea fulciebatur. Antequam tamen iuraret, Milesio sibi adstanti, veluti mox repetiturus, arundinem tradidit. Ita dum manibus sublatis iurat, se depositum eidem, a quo accepisset, reddidisse. Milesius indignans, arundinem proiecit, simul etiam hominum fidem defecisse clamans. Tum fracta arundine, oculis patuit, compositum illud auri causa periurium. Milesius itaque aurum sibi suum vindicauit: trapezita vero prae verecundia, & quod improbus coram omnibus deprehenderetur, laqueo vitam sibi abruptit. De poena periurii confer: Carpzou. *P. I. qu. XLVI.* Si testes ad fraudem, & circumuentionem alterius falsa testantur, vel veritatem tacent, aut aliquid acceperunt, ne testimonium ferrent, puniuntur criminaliter, aut ciuilitate, iuxta qualitatem facti. Falsum vero depositum nullum sortitur effectum.

§. XXIX.

Quo etiam sunt referendi falsi procuratores, seu praeuaricatores, qui dolo malo prodita causa clientum suorum, diuersam partem adiuuant, proprias probationes dissimulant, causam aduersariis donant, falsas exceptiones, probationes, & similia admittunt, eos in lite vincere, quibus superiores esse poterant, patiuntur. *l. 1. §. 1. ff. de SCt. Turpill. l. 1. ff. de praeuaric.* Quorum poena est, quod clientibus iacturam omnem, quam inde fecerunt, & omne commodum, quantum eorum intererit, resarcire & restituere teneantur, ac insuper arbitrarie puniantur. *Id. P. II. q. XCIII.* Eiusdem farinae sunt Causidici isti, vel potius dicendi ignari rabulae, qui non eloquentes, sed simpliciter loquentes dicuntur: die Gerichts-Plauderer/welche fast alle Verschreibungen streitig zu machen wissen. Et tantum quaestus causa garri-

garriunt, lites producunt, conscientias hominum peruertunt, & iudiciorum sanctitatem, in cautelas, technas atque periuria commutant. Carpz. *P. I. C. I. d. XVIII.* Primam hi fraudem committunt, quando contra muneris aduocantium decus etiam illiterati, & indocti hoc suscipiunt, aduersus *l. II. §. 1. de Aduoc. diuers. iud. l. 7. 4. ff. de extraord. cognit. Ordin. Pol. de A. 1612. rubr. von Justitien-Sachen* ibi; Es ist klagen angebracht/ daß hin und wieder in Aemtern und Ständen so viel ungelehrte/ leichtfertige Personen/ so entweder gar nichts/ oder doch wenig studieret/ ungeschickte Schreiber/ Notarii, verdorbene Handwercks-Leuthe/ und Vaganten/ unterstunden/ nicht allein supplicationes zu verfertigen/ sondern auch den Leuthen vor Gericht zu dienen/ und gemeiniglich die Unterthanen / aus Unbericht und Zandtsucht wider ihre Erb-Herren/ und Obrigkeit muthwillig/ um ihres eigenen Nutzen willen/ zu verheßen/ und aufzuwieglen/ auch sie in ihrem Ungehorsam troßiglich zu verstärcken. Derowegen unterthänigst gebethen/ dieselben abzuschaffen/ und ihnen das Procuriren und Aduociren mit gebührendem Ernst zu verbiethen *ic. ic.* Hi vbi per imperitiam processus iudicarii, & iurium, causas perdunt, tenentur clienti suo ad interesse. *§. 7. Inst. ad l. aquil. Christin. decis. belg. L. II. Tit. 12. dec. 105. n. ult.* Alter dolus est, si praestant patrocinia illis clientibus, qui omnino fouent iniustam causam, eandemque vel malitiose dissimulant, vel minus legitime confitentur. Die es vor keine Kunst halten/ eine gute Sache zu erhalten / sondern eine böse zu gewinnen. Multos sibi quaerunt clientes, bonos, an malos, hoc non quaerunt: apud illos *l' interesse vince ogni cosa.* Item reprehensione digni, qui plurima causarum patrocinia suscipiunt, quae tamen ob multitudinem suffi-

sufficienter praestare non possunt: mole enim impediti negotiorum, debitam diligentiam adhibere nequeunt, sed eas producere coguntur, ac proferre longissime, ex qua dilatione tot, & tanta nascuntur incommoda: regulariter enim incumbere debent causis prius sibi demandatis; pro quibus honorario accepto, studium suum non habent amplius in sua potestate, sed hoc obnoxium est clientibus, quare aliis causis incumbendo, operae suae iam aliis obligatae, quasi furtum committunt, imo obligati erunt ad restitutionem damnorum, quae ex tarditate nimia, vel inconsueta festinatione clientes capiunt. vid. Ioh. Bapt. Magonus *in cynosura aduocatorum seu de ratione recte aduocandi & patrocinandi in iure Cap. 38.* Berlich. *Part. I. Concl. 9. n. 36.* Nominandi hoc loco sunt quoque aduocati, qui cum clientibus suis pacta faciunt de quota litis. Wenn sie sich mit dem richterlichen Tax nicht begnügen lassen / sondern entweder de quota litis pacisciren / oder sonst ungebührliche / und beschwehrliche conuentiones machen. Et qui maius, quam merentur salarium petunt. De quibus singulis, & aliis huc spectantibus. vid. Arnoldi Mauriti Holtermanni *dissertat. de Nequitia aduocatorum Von Tücken und Buben-Stücken der Advocaten / Marpurgi Cattorum 1681.* & Caspar Ziegler *in Rabulistica.* Pedem hic figo, epilogi loco, quid Christiano homini pacis studioso, malis artibus, fraudulentis improborum obtrectatorum calumniis, & callidis huius seculi machinationibus tantum non oppresso, possit solatio esse, ex Nili *orthodox. patr. Tom. I. fol. 178.* adiciens. Ita ille: κατεργαί τὰς θλίψεις: ἐν αὐταῖς γὰρ τοῖς ἀθλάσιν οἱ σέφανοι. Μακάριον τὸ πάσχειν κακῶς, τὸ ποιεῖν δὲ τρισάδλιον. Τῇ χειρὶ γὰρ κληρονομᾷ ὁ πᾶσχων, τὴ δὲ διαβολῇ ὁ ποιῶν
συνγλη-

συνγληρομένομ. Michael Neander vertit: *Fortiter perfer afflictiones: coronae enim horum sunt, qui in eis certamen sustinent. Res est beata malis affici, inferre vero miserimum. Qui enim patitur Christi haeres, faciens vero Diaboli cohaeres esse dicitur.* Et illud Clementis Alexandrini L. I. Stromat. fol. 134. τῆς θείας σοφίας καὶ ἀρετῆς καὶ δυνάμεως ἔργων ἔστιν, ὃ μόνον ἀγαθοποιεῖν. Οὐσίς γὰρ ὡς εἰπεῖν αὐτὴ τὰ θεῶν ὥστε πύρεθς τὸ θερμαίνειν καὶ τὰ φωλὸς τὸ φωτίζειν, ἀλλὰ καὶ κείνο μάλιστα, τὸ ἀπὸ κακῶν τῶν ἡπιοθηέντων πρὸς πυνων, ἀγαθόντι καὶ χειρόν τιλθ ἀποπλεῖν καὶ ὠφελίμως τοῖς δοκῶσι φαύλοις χρῆσθαι. Interpres Gentianus Heruetus Aurelianus ita reddidit: *Divinae sapientiae, ἔ virtutis, ἔ potentiae est officium, non solum bona facere, sed etiam illud maxime, ut id, quod per malos excogitatum est, ad bonum aliquem finem, ἔ utilem deducat, ἔ utiliter iis, quae videntur mala utatur.* Conf. celeberrimi Adami Cortreii meditatio singularis de Iudicio Dei permissiuo, probatorio ac eruditivo. von dem zulassend- und prüfenden Göttlichen Gericht. Plura quidem de tota hac materia iuris deceptorum dici potuisse, mi Lector, haud eo inficias. Ast, ut vela contraham, propositi mei fines nunc exigunt; Tu interim, quae pro ingenii modulo scripta cernis, aequi consule, ἔ conatibus hisce nostris faue. Deo Optimo Maximo pro praestito nobis auxilio sit

LAVS, HONOR ET GLORIA.

CORRIGENDA.

Pag. 16. lin. 24. pro tenebit, leg. tenebitur. p. 28. lin. 21. pro Bt, leg. Et. p. 37. lin. 11. pro Leg. Reg. p. 39. lin. penult. pro sublanda, leg. subleuanda. p. 42. lin. 12. pro quaerimonia, querimonia. p. 43. lin. vlt. pro commentatione, leg. commentatione. p. 46. lin. 9. pro pupnae, pugnae. p. 48. lin. 21. pro facia, facio.

IOH. GEORGIO MORELLIO

S. P. D.

BVRCARD GOTTHELFF STRUVE.

Multum in methodo ordineque
studendi situm esse momenti,
vel omnes mecum conveniunt. Hoc,
doctissime MORELLI, Te probe
intellexisse, & experientia & studia
minime vulgaria satis testantur. Si-
quidem ad Themidis sacra haut ac-
cessisti, nisi iactis prius studiorum,
quae ad humanitatem pertinent, fun-
damentis. Inter haec philosophiae
quoque partes ita pertractasti, ut in
earum sedula tractatione non ad
unius verba iuraris, sed audiisti li-
cet omnes, istorum tamen placita
Tibi curae fuerunt, quae veritati
convenirent. Haec autem ad Iusti
K aequi-

aequiuē cognitionem assidue adpli-
casti, ut Tuo ipso exemplo demon-
strares, quam feliciter humaniorum
litterarum cultus iungatur cum Iu-
risprudentia. Testis hac de re est
omni exceptione maior, quam erudi-
torum oculis subiicis eruditam dis-
sertationem, quae & inuentionis de-
lectu sese commendat, & probe est
elaborata. Quamobrem gaudeo Tuo
tam felici bono, deque eo ex animo
gratulor. Deum precaturus, ut
temporis progressu sint, qui in maius
meliusue Tuam euebant fortunam,
quo primo quoque tempore TIBI con-
cedatur occasio publice testatum fa-
ciendi studia Tibi omnino curae fuisse
cordique. Vale. Scribebam Ienae,
d. XIX Aprilis clb lccc XIV.

PRAESTANTISSIMO ATQVE DOCTISSIMO
IOH. GEORGIO MORELLIO
IVRIVM CANDIDATO DIGNISSIMO

D E

IVRE DECEPTORVM

ERVDITE DISSERENTI

Τὸ ΕΥΠΟΙΕῖΝ

acclamat

VLRICVS MARBACHIVS, D.

NEquae frustraneum fuisse, quem haecenus abunde declarasti, solidioris eruditionis acquirendae ardorem, indefessumque in eadem comparanda impensum laborem, hoc profectuum TVORVM specimen, quod publice cum laude edis, luculentissime comprobatur. Laudasti in eo fidem atque sinceram in officiis conficiendis integritatem. Et hoc ipsum TVVM decus praecipuum est atque ornamentum, quod neque praeposteris curis, neque inertia tempus luseris, sed fideliter expediendo, quae ad spem, quam Patria, Parentesque dilectissimi de TE olim iam conceperant, implendam faciunt, nihil quicquam TVAE diligentiae excidere passus fueris. Non temere haec

K 2

dico,

dico; quippe non tantum cum disputando ingenia
Auditorum exercerem, sed & in aliis Collegiis,
feudali nempe, atque Historiae Iuris vniuersi se-
dulum TE Auditorem habui. Quantum aliis
Excellentissimis VIRIS, Doctoribus TVIS pla-
cuisti, id ipsorummet de TVA industria loquun-
tur testimonia. Praeter doctrinam mores etiam
ad pietatem honestatemque compositos, in TE
conspicuos amo. Hos enim, dum per annum, &
quod excurrit, aedes meas inhabitasti, ipse satis
superque cognoui, miratus sum, & iure meri-
toque in praesentia depraedico. Quod Reusne-
rus Lib. de Urbibus Imp. de natali Tua & pri-
maria totius Germaniae vrbe AVGVSTA Vin-
delicorum canit:

AVGVSTA sunt hic omnia &
inclyta

Quaecunque cernis Tempora, do-
mus, fora,

Turres & horti porticusque.

AVGVSTIOR respublica
nobilis

Virtute praestans & sapientia,

Formis

*Formis puellarum virumque
Mitibus ingeniis abundans.*

*Vt iam caetera mittam, praeter alios multos in
TE quoque, ceu bono & genuino eiusdem ciue
verum conspiciere licet. Exinde, optima colli-
gendi ratione, dulcissimos studiorum fructus,
digna meritis TVIS praemia, domi TE iamiam
expectantia auguror, simul & praeclare exantla-
tum academicae vitae cursum ex animo gratulor.
Adsit Diuinum Numen TVIS conatibus, vt feli-
citer, velut precor, emenso, quod domum paras,
itinere, saluus, atque sospes patrios lares accedas;
Patriae vero, Parenti honoratissimo, & Ipsi Tibi,
vui, solatio, commodo esse possis quam diutissime.
Vale. Scrib. Ienae d. 20. Apr. M DCC XIV.*

GRatulor hoc specimen, Respondens Optu-
me, prompti

Insignes dotes oris & ingenii.

Perge ita, macte animi, deinceps, aliudque
sequatur

Strenuus ex alio, fac, Pietatis Opus!

M. IO. ERNST STOLTE.

So wird Gerechtigkeit geschützt/
So wird dem Trug und Unrecht starck
gewehret/

So wird der Unterdrückt gestützt/
So wird das falsche Recht des Frevlers
ganz zerstöhret:

Wo man bemüht das Wort der rechten
Sach zu sprechen/

Wo man die Unschuld sucht von ihren Feind
zu rächen/

Drum bist Du/ werthes Themiß-Kind/
Ben Deines klugen Geistes ersten Proben/
Die man auf allen Blättern findet/
Hierinn vor anderen mit gutem Recht zu
loben/

Daß Du zeigst / wie man mög zu seinem
Recht gelangen/

Wenn man mit schlaunen Tück von andern hin-
tergangen.

Du weifest / wie diß Recht gegründet:

Daß die Natur es in das Herz gepräget/

Daß das Civil-Gesetz dazu verbindt/

Daß es das höchst Gesetz in Gottes Wort
vorträget:

Dem/ den man nicht geschont/ mit Unrecht
zu verletzen/

Den Schaden/ den er leidet/ vollkommen zu er-
setzen. Zwar

Zwar pflegt es öfters so zu gehn/
Daß die / so dieses Recht dem Armen zu be-
wahren/

Mehr seinem Feind / als ihm beystehn/
Ja noch selbst über ihn mit frevler List herfahrē.
Drum zeigst Du schön / wie er das mit Gedult
zu leiden/

Ob ihn der Ungerecht' auch wollte ganz ent-
fleiden.

Man würde Dir / mein werther Freund /
Auch eben dieses Recht in Händen geben/
Wenn man das / was an Dir erscheint /
Nicht würde nach Gebühr mit Ehren Ruhm
erheben;

Doch ist mein schwacher Kiel hiezu nicht zu-
bereitet/

Genug / daß Deine Schrift selbst Deinen
Ruhm ausbreitet.

Ja ja Du gehst mit Lob hier aus/
Gott führe Dich auf allen Deinen Wegen!
Er leite Dich bis in des Vaters Haus!
Er überschütte Dich mit tausendfachē Seegen!
Er cröne Deinen Fleiß / er mehre Deine Gaben/
So wirst Du Ehr und Glück / und ich stets
Freude haben.

Abrah. Scheffler / Augustanus,
S.S. Litterar. Cultor.

Quanto

Quanto diuinae Themidos tenearis amore,
Eximium specimen quemque docere
potest.

Scilicet has operas haec taedia longa laborum
Consecrata sibi pensat honore nouo,
Sic decus indubie vitam comitabitur omnem,
Sic Themidos cultae praemia digna feres.

Gratulationis ergo adiciebat

Frideric. Schwarz / Medic. Stud.

Multi, qui Procerum contendunt iura tueri,
Multi, qui multis diuitis Iura tegunt.
Ast miseri insidiis decepti Iura quis vrget?
O quantis igitur, Chare, nites meritis?
Ex paucis docto dum scripto suscipis illa,
Facto propugnes ominor atque precor.

Haec gratulabundus adiecit

Adolph Mees, Augustan. Vind.

Deceptos maneat, quod Ius solerter adum-
bras :

Iudex perficiat, Te moderante precor.

Scripsit amica manus

Io. Martini Christelii, August.

Theol. & Phil. Stud.

Marbach, Ulrich, / Morell, Johann Georg, / Ammann, Gottfried

Divina Praelvcente Veritate De Ivre Deceptorvm = Vom Recht der
Hintergangenen

lenæ [1714]

4 Diss. 679#Beibd.28

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10661885-2

VD18 14802201